

ULUSAL İNSAN HAKLARI KURUMLARI KÜRESEL İTTİFAKI (GANHRI) BÜNYESİNDEKİ AKREDİTASYON ALT KOMİTESİ (SCA) TARAFINDAN YAYIMLANAN 2022-2023 YILLARINA AİT RAPORLARA GÖRE ULUSAL İNSAN HAKLARI KURUMLARININ AKREDİTASYON SÜRECİNDE ÖNE ÇIKAN TEMEL SORUNLAR*

Araştırma Makalesi

Bekir Fatih BİLGİ**

ÖZET

Ulusal İnsan Hakları Kurumları Küresel Birliği (GANHRI) bünyesinde faaliyetlerini yürüten Akreditasyon Alt Komitesi (SCA), ulusal insan hakları kurumlarının akreditasyonu sürecinde lokomotif konumundadır. Yılda iki kez hazırlanmış olduğu raporlarla UİHK'lara yönelik yol gösterici tavsiyelerde

---

* Bu makale 11-12 Aralık 2023 tarihlerinde Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İnsan Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından gerçekleştirilen Cumhuriyetin 100. Yılında Ulusal İnsan Hakları Koruma Mekanizmaları Sempozyumu'nda sunulan "Ulusal İnsan Hakları Kurumları Küresel İttifakı (Ganhri) Bünyesindeki Akreditasyon Alt Komitesi (Sca) Tarafından Yayınlanan 2022-2023 Yıllarına Ait Raporlara Göre Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Akreditasyon Sürecinde Öne Çıkan Temel Sorunlar" başlıklı bildiri metninin genişletilmiş halidir.

** **Dr., Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Koordinatörü, ORCID ID: 0000-0002-5752-2024, e-posta: bekirfatihbilgi@gmail.com, DOI: 10.69958/ihy.1475406**

Makalenin Geliş Tarihi: 29.04.2024

Makalenin Kabul Tarihi: 23.07.2024

bulunan SCA, toplam 20 maddeden oluşan Genel Gözlemlere atıf yaparak bu tavsiyelerini sunmaktadır. Raporlar incelendiğinde Genel Gözlem maddelerinden bazılarının daha öne çıktığı görülmektedir. Her ülkenin kendi koşullarının farklı olmasını gözetmekle birlikte SCA, Genel Gözlem maddelerine yaptığı atıflar ve sunduğu tavsiyelerle evrensel nitelikte kabul ettiği ilkeleri hayata geçirmeye çalışmaktadır. SCA, insan haklarını koruyup geliştirmek ve uluslararası hukukta belli bir yeknesaklığı hakim kılmak amacıyla Paris Prensipleri'ni somutlaştırmaktadır. Bu bağlamda çalışma kapsamında; SCA'nın 2022-2023 tarihlerinde hazırlanmış olduğu raporlar incelenerek, Paris Prensipleri'nin nasıl somutlaştırıldığı, akreditasyon sürecinde hangi temel sorunlarla daha çok karşılaşıldığı ve bunlar karşısında UIHK'ların nasıl hareket etmesinin beklendiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylece Paris Prensipleri'nin varlık sebepleri olarak ortaya konan; bağımsızlık, etkililik (efektiflik) ve çoğulculuğun UIHK'lara hakim kılınmasına ve UIHK'ların akreditasyon süreçlerinde "A" statüsünü nasıl kazanıp muhafaza edebileceğinin tespitine katkı sunulması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Ulusal İnsan Hakları Kurumları (UIHK'lar), GANHRI, SCA Raporları, Akreditasyon, Genel Gözlemler.*

MAIN PROBLEMS HIGHLIGHTED IN THE ACCREDITATION PROCESS OF NATIONAL HUMAN RIGHTS INSTITUTIONS, ACCORDING TO THE REPORTS FOR THE YEARS 2022-2023 PUBLISHED BY THE SUB-COMMITTEE ON ACCREDITATION (SCA) WITHIN THE GLOBAL ALLIANCE OF NATIONAL HUMAN RIGHTS INSTITUTIONS (GANHRI)

ABSTRACT

The Sub-Committee on Accreditation (SCA), which carries out its activities within the Global Alliance of National Human Rights Institutions (GANHRI), is the locomotive in the accreditation process of national human rights institutions. SCA, which makes guiding recommendations to NHRIs through the reports it prepares twice a year, offers these recommendations by referring to the General Observations, which consist of a total of 20 articles. When the reports are examined, it is seen that some of the General Observation items stand out. While considering that each country's conditions are different, SCA tries to implement the principles it accepts as universal through its references to the General Observation articles and the recommendations it offers. SCA embodies the Paris Principles with the aim of protecting and promoting human rights and ensuring a certain uniformity in international law. In this context, within the scope of this study; by examining the reports prepared by SCA in 2022-2023, it was tried to determine how the Paris Principles were embodied, which basic problems were

most encountered in the accreditation process, and how NHRIs were expected to act in the face of these. Thus, it is aimed to contribute to ensuring independence, effectiveness and pluralism which are the reasons for the existence of the Paris Principles prevail in NHRIs and to determine how NHRIs can gain and maintain the "A" status in accreditation processes.

Keywords: National Human Rights Institutions (NHRIs), GANHRI, SCA Reports, Accreditation, General Observations.

GİRİŞ

İnsan hakları hukuku tarihi açısından Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra yeni bir siyasal-yargısal döneme girilmiştir. Bu yeni dönemin öne çıkan yeni formdaki aktörleri; “*think globally, act locally (küresel düşün, yerel hareket et)*” mottosuyla 30 yıldan fazla bir süredir Paris Prensipleri (İlkeleri) çerçevesinde hareket eden ulusal insan hakları kurumları (UİHK'lar/NHRIs) olmuştur¹. Bağımsızlık, erişilebilirlik, adalet, çeşitlilik, işbirliği, eşitlik gibi ilkeleri hayata geçirmesi şartıyla siyasi iradenin isteğine ve ulusal menfaatlere uygun olarak farklı modeller² etrafında şekillendirilebilen UİHK'lara, evrenselliğe dayanan insan haklarının korunması için duyulan ihtiyaç zaman geçtikçe daha da artmaktadır³.

Adında yer alan “ulusal” ifadesine rağmen, uluslararası ve ulus üstü kurumların çabalarıyla hızlanan UİHK'ların kurulması ve yaygınlaşması sürecinde başat rol oynayan ana unsurlar; Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Paris

¹ Lafourcade, Magali: “Le Réseau des Institutions Nationales des Droits de l'Homme a l'Epreuve de la Politisation”, *Annuaire Français de Relations Internationales*, C. 20, 2016, s. 917-918.

² Dünya genelinde faaliyet gösteren UİHK'lar, yaygın olan 6 farklı form altında sınıflandırılabilir: İnsan Hakları Komisyonu, Ombudsman, Hibrit Kurumlar, Danışma Organları, Enstitü ve Merkezler, Çoklu Yapılar. Ayrıca üye devletin ihtiyaçlarına ve idari yapısına bağlı olarak ulusal düzeyde birden fazla kurum bulunabilmektedir. Bakınız; TIHEK, United Nations and National Human Rights Institutions. (<https://www.tihkek.gov.tr/en/pages/United-Nations-and-National-Human-Rights-Institutions>, Erişim: 17.07.2024). Ayrıca farklı coğrafyalardaki UİHK yapıları hakkında detaylı bilgi için bakınız; Glušac, Luka: *Leaving No One Behind, Leaving No One Unaccountable: Ombuds Institutions, Good (Security Sector) Governance and Sustainable Development Goal 16*, Ubiquity Press, London, 2023, s. 6-7.

³ Commissaire aux droits de l'homme du Conseil de l'Europe, *Comblent l'écart Comment garantir les droits de l'homme pour tous*, Conseil de l'Europe, 2019, s. 61-62 (<https://rm.coe.int/comblent-l-ecart-comment-garantir-les-droits-de-l-homme-pour-tous-compi/1680998fca>, Erişim: 22.07.2024).

Prensip1eri'nin kabul edilmesi olarak gösterilebilir. Nitekim Soğuk Savaş'ın sona ermesi, ulusal ve uluslararası konjonktür bağlamında insan hakları ve dolaylı olarak da ulusal kurumların varlığı ve gelişimine yönelik yeni politikalar oluşturulmasına uygun sosyal zemin hazırlamıştır. Sonrasında kabul edilen Paris Prensip1eri ise bu yeni uluslararası entegrasyona dayalı sosyal ve hukuki süreçte benimsenecek yol gösterici ilkeleri sunmuştur⁴. Paris Prensip1eri, öncelikle ulusal kurumlar tarafından geliştirilmiş ve sonrasında Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu tarafından 20 Aralık 1993'te kabul edilmiştir. Günümüzde BM başta olmak üzere birçok uluslararası örgüt hem aldıkları kararlarla hem de özel

---

⁴ UİHK'ların yaygınlaşmasında önemli olarak kabul edilebilecek bir diğer ana unsur Paris Prensip1eri'nin kabul edildiği yıl gerçekleştirilen "BM İnsan Hakları Dünya Konferansı"dır. Bu konferans İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin (İHEB) kabul edildiği 1948 tarihinden beri toplanan ikinci dünya insan hakları konferansıdır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra küresel anlamda ilk insan hakları konferansı olarak 14-25 Haziran 1993 tarihleri arasında Avusturya'nın Viyana kentinde düzenlenen ve birçok ulusal insan hakları kurumunun iştirak ettiği konferansta tartışılan önemli konulardan birisi de; ulusal insan hakları kurumlarının etkinliğinin artırılması yolları ve mevcut ulusal kurumlar arasında bilgi ve tecrübe paylaşımına imkan verecek bir yapının oluşturulması olmuştur. Ayrıca toplantı sonucunda içinde ulusal kurumlara ilişkin tavsiyelerin de bulunduğu "Viyana Deklarasyonu ve Eylem Planı" kabul edilmiştir. Bakınız; Oğuşgil, Vahap Atilla: Avrupa Birliği ve Ulusal İnsan Hakları Kurumları: Üye Ülkelerden Örnek Uygulamalar, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 77-78. Ayrıca bakınız; Eşsiz, Veysel: İnsan Hakları Ulusal Kurumları, İnsan Hakları Ortak Platformu (İHOP), Ankara, 2010, s. 18-19.

prosedürleri⁵ aracılığıyla ulusal insan hakları kurumlarını desteklemeye ve geliştirmeye devam etmektedir⁶.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren insan haklarının uluslararası alanda korunması süreciyle bağlantılı olarak tartışılmaya başlanan UİHK'lar; resmi hükümet makamları ve hükümet dışı örgütlerden farklı olup yeni ve kendine özgü bir aktör olarak ortaya çıkmıştır. Bu yeni aktörler hükümet ile sivil topluma ortak bir zemin sağlamasının yanında, bağımsız ve tarafsız niteliği ile resmi makamlardan ayrılırken, yasal temelde kurulması açısından da hükümet dışı örgütlerden ayrılmaktadır. UİHK'ların, insan haklarının korunması sürecinde doldurduğu boşluk; resmi makamlar dışında bağımsız ve tarafsız bir yapıya olan ihtiyacın yanında, sivil toplum örgütlerinde bulunmayan yasal temelde özerk bir

⁵ “Özel Prosedürler” terimi, dünyada insan haklarıyla ilgili durumu araştırmak ve bu konuda bildirimde bulunmak üzere BM tarafından görevlendirilen bir grup insan hakları uzmanı için kullanılmaktadır. Bu uzmanlar aynı zamanda söz konusu hakların yaşama geçirilmesine yönelik tavsiyelerde de bulunarak UİHK'lara yol göstermektedir. Bu kişiler çoğu durumda “Özel Raportör” ya da “Bağımsız Uzman” ünvanı taşımaktadırlar. Bununla birlikte bazı Prosedürler aynı zamanda Çalışma Gruplarıdır. Çalışma Grupları genellikle her biri beş resmi BM bölgesinden birisini temsil eden beş üyeden oluşmaktadır. Farklı ünvanlar çalışma yöntemlerindeki farklılıklardan kaynaklansa bile bu ayrımlar genellikle kesin hatlarla birbirinden ayrılmamaktadır. Özel Prosedürler, BM'nin insan hakları konularıyla ilgilenen başlıca hükümetler arası organı tarafından oluşturulmaktadır. Bu organ; 2006 yılına kadar İnsan Hakları Komisyonu iken bugün İnsan Hakları Konseyidir(HRC). Özel Prosedürlerin ülke direktifleri ve tematik direktifler olmak üzere iki geniş kategorisi bulunmaktadır. Burada “direktif” terimi İnsan Hakları Konseyi tarafından belirlenen bir “iş tanımı” olarak kullanılmaktadır. Ülke direktifleri belirli bir ülkede insan haklarının durumuna ilişkin bildirimde bulunurken tematik direktifler örneğin işkence ya da eğitim hakkı gibi belirli bir hakkın yaşama geçirilmesi olmak üzere belirli olguların varlığıyla ilgilenmektedir. 1 Nisan 2021 tarihi itibarıyla 44 tematik ve 11 ülke direktifi bulunmaktadır. “Direktif görevlileri” olarak anılan bu uzmanlar BM personeli olmadıkları gibi görevleri nedeniyle ücret de almamaktadırlar. Bu iki şart uzmanların bağımsızlıklarının bir gereği olarak değerlendirilmektedir. Detaylı bilgi için bakınız; Nolan, Helen: BM Özel Prosedürleri İçin Pratik Rehber, International Service for Human Rights, 2021,s.7. (https://insanhaklariizleme.org/vt/mfhandler.php?file=BM%20ozel%20prosedurleri%20icin%20pratik%20rehber_TR.pdf&table=yayin&field=dosya&pageType=view&key1=2469, Erişim: 10.07.2024)

⁶ Detaylı bilgi için bakınız; De Beco, Gauthier: National Human Rights Institutions in Europe, Université catholique de Louvain, Belçika, 2007, s. 4-6. (<https://cridho.uclouvain.be/documents/Working.Papers/CRIDHO.WP.2007-1.pdf>, Erişim: 11.01.2024). Ayrıca bakınız; Eşsiz: s. 18-19. Ayrıca bakınız; TİHEK, BM ve Ulusal İnsan Hakları Kurumları, (<https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/BM-ve-Ulusal-insan-Haklari-Kurumlari>, Erişim: 14.07.2024).

kurum olma etkinliğine duyulan ihtiyaçtan da kaynaklanmaktadır⁷. UİHK'ların kurumsal etkinliği değerlendirilirken bu kurumların ikincil konumda olduğu, insan haklarının korunması ve geliştirilmesinde birincil konumda olan yapıların devletler olduğu dikkate alınmalıdır. Burada UİHK'ların rolü bir tür “yumuşak güç” uygulayıcısı olmalarıdır⁸. Sadece ulusal boyutta değil uluslararası arenada da rolleri ve önemleri artma eğiliminde olan UİHK'lar, GANHRI tarafından akredite edildikleri statülere göre değerlendirilir. Akreditasyon sürecinde karar organı GANHRI Bürosu (Büro)⁹ olmakla beraber, çoğunlukla Büro, “Akreditasyon Alt Komitesi (SCA)¹⁰” tarafından hazırlanan raporlara göre hareket etmektedir¹¹. Bu nedenle çalışmada SCA Raporları (2022-2023 tarihli) esas alınarak raporlar üzerinden akreditasyon süreci değerlendirilmiştir.

---

⁷ Eren, Abdurrahman: Türkiye’de İnsan Haklarının Korunması, Uluslararası Koruma Mekanizmaları ve Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Rolü, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007, s. 797.

⁸ Kılıç, Muharrem: “İnsan Haklarının Kurumsallaşması: Ulusal İnsan Hakları Kurumları”, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi, C. 5, S. 8, 2022, s. 50-51 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2191059>), Erişim: 22.02.2024).

⁹ GANHRI Bürosu (Büro); Tüzüğü’nün 43. maddesi uyarınca oluşturulan yönetim komitesi anlamına gelir. Bakınız; Bakınız; GANHRI, Tüzük (Statute), s. 1. (https://ganhri.org/wp-content/uploads/2023/04/GANHRI-Statute-adopted-March2023_EN.pdf), Erişim: 20.02.2024).

¹⁰ SCA; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonunun 2005/74 sayılı Kararı’nda atıfta bulunulan ve GANHRI Bürosunun bir alt komitesi olarak Tüzük tarafından resmi olarak kurulan, OHCHR himayesi altında akreditasyon konusunda tavsiyelerde bulunmaktan sorumlu “GANHRI Alt Komitesi” anlamına gelir. SCA Prosedür Kuralları ise; Tüzüğü’nün 11.2. maddesi uyarınca GANHRI Bürosu tarafından onaylanan ve SCA tarafından yürütülen “GANHRI Akreditasyon Alt Komitesi için Prosedür Kuralları” anlamına gelir. SCA üye seçimi bölgesel temsile göre gerçekleşmektedir. Adaylar “A” statüsünde akredite olmuş 4 ayrı bölgeden gösterilmektedir. Seçilen üyeler bağımsız, objektif ve tarafsız uzmanlar olarak hareket etmekle yükümlüdürler. GANHRI Başkanı ve Sekreteri; 4 bölge (Amerika, Asya-Pasifik, Afrika ve Avrupa) arasından coğrafi rotasyon esasına göre seçilen üyelere olmak üzere üç yıllığına görev yaparlar. Bakınız; GANHRI, Tüzük, s. 2. Ayrıca bakınız; TİHEK, BM ve Ulusal İnsan Hakları Kurumları. (<https://www.tih.gov.tr/kategori/pages/BM-ve-Ulusal-insan-Haklari-Kurumlari>), Erişim: 10.01.2024).

¹¹ Büro’nun SCA Raporları’ndan farklı yönde hareket edebilmesi için usulüne uygun yapılmış bir itiraz ve itiraza yeterli sayıda destek verilmiş olması gerekmektedir. İtiraz mekanizması hakkında detaylı bilgiye GANHRI Tüzüğü’nün 11. maddesi vd. ulaşılabilir. Buna göre; SCA’nın bir akreditasyon tavsiyesine vardığı durumlarda, başvuru sahibi UİHK tarafından aşağıdaki süreç uyarınca başarılı bir şekilde itiraz edilmediği sürece, bu tavsiye GANHRI Bürosu tarafından kabul edilmiş sayılacaktır:

1. GANHRI BÜNYESİNDE UİHK'LARIN AKREDİTASYON SÜRECİ

Ulusal İnsan Hakları Kurumları Küresel Birliği (GANHRI)¹², dünya barışını sağlamak için insan haklarının dünya çapında korunması ve

- a) SCA'nın tavsiyesi mümkün olan en kısa sürede başvuru sahibi UİHK'ya iletilecektir;
- b) Başvuru sahibi UİHK, tavsiyenin iletildiği tarihten itibaren yirmi sekiz (28) gün içinde aslı GANHRI Başkanına ve kopyası GANHRI Sekreterliğine olmak üzere birer mektup göndererek SCA'nın tavsiyesine itiraz edebilir.
- c) Bu yirmi sekiz (28) günlük sürenin sonunda, GANHRI Sekreterliği mümkün olan en kısa sürede SCA'nın tavsiyelerini Büro üyelerine iletacaktır. Başvuru sahibi UİHK, tavsiyeye itiraz etmemişse, SCA'nın UİHK'ya yönelik tavsiyelerine uyulması gerektiği Büro tarafından kabul edilmiş sayılacaktır.
- d) Başvuru sahibi bir UİHK bu yirmi sekiz (28) gün içinde itirazda bulunursa, GANHRI Sekreterliği itirazla ilgili tüm ilgili materyalleri mümkün olan en kısa sürede Büro'ya iletacaktır. Bunun üzerine Büro, üyelerine, bu itirazı destekleyip desteklemeyeceklerini belirlemeleri için yirmi (20) günlük bir süre verecektir.
- e) Başvuru sahibi UİHK'nın itirazını destekleyen herhangi bir GANHRI Bürosu üyesi, yirmi (20) gün içinde SCA Başkanına ve GANHRI Sekreterliğine bu desteğini bildirecektir. Eğer itiraz yirmi (20) gün içerisinde en az bir (1) Büro üyesinin desteğini almazsa, SCA'nın tavsiyesi Büro tarafından kabul edilmiş sayılacaktır.
- f) GANHRI Bürosunun en az bir (1) üyesinin bu yirmi (20) gün içinde başvuran UİHK'nın itirazını desteklemesi durumunda, GANHRI Sekreterliği Büro üyelerini mümkün olan en kısa sürede bu destek konusunda bilgilendirecek ve ilgili her türlü ek bilgiyi sağlayacaktır.
- g) Bu bildirim ve ilgili ek materyal sağlandıktan sonra, başvuran UİHK'nın itirazını destekleyen GANHRI Bürosunun herhangi bir üyesi, yirmi (20) gün içinde GANHRI Başkanına ve GANHRI Sekreterliğine bu desteğini bildirecektir. İtiraz sürecinde itirazın; yirmi (20) gün içinde en az iki (2) ayrı bölgeden gelen toplamda en az dört (4) Büro üyesinin desteğini almaması halinde, SCA'nın tavsiyesi Büro tarafından kabul edilmiş sayılacaktır.
- h) İtiraz, SCA üyelerinin dahil olduğu en az iki (2) bölgeden gelen toplamda en az dört (4) Büro üyesinin desteğini alırsa, SCA'nın tavsiyesi hakkında karara varmak için bir sonraki GANHRI Bürosu toplantısına görüşme ertelenecektir.

Detaylı bilgi için bakınız; GANHRI, Tüzük: m. 11 vd.

¹² GANHRI; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonunun 2005/74 sayılı Kararı ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyinin 5/1 sayılı Kararı'nda adı geçen ve GANHRI Tüzüğü ile bağımsız kurumsal kişilik verilen Ulusal İnsan Hakları Kurumları Küresel Birliği anlamına gelir. Bakınız; GANHRI, Tüzük (Statute), s. 1.

geliştirilmesini hedefleyen en önemli kurumlardan birisidir. GANHRI; dünyanın farklı yerlerinde, farklı şartlar altında faaliyetlerini yürüten “Ulusal İnsan Hakları Kurumu (UİHK/NHRI)¹³” niteliğindeki çeşitli görev ve yetki alanına sahip kurumların Paris Prensipleri’ni¹⁴ hayata geçirmeye yönelik rollerini destekler, üyelerinin etkileşimde bulunabileceği ve fikir alışverişinde bulunabileceği bir forum sağlar, bunların uluslararası örgütlerle etkileşimlerini kolaylaştırır. GANHRI, İsviçre yasalarına göre kar amacı gütmeyen bir kuruluş olarak İsviçre’nin Cenevre kentinde kurulmuştur. GANHRI Tüzüğü¹⁵ ile kurulan GANHRI, GANHRI’nın kuruluşuna kadar mevcut olan ve UİHK’ların zayıf ilişkilere dayanan haline, insan hakları alanında anahtar rol işlevi almasını sağlayan bağımsız bir kurumsal kişilik kazandırmaktadır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR), GANHRI ile yakın işbirliği içerisinde çalışmaktadır. GANHRI’nın dikkate aldığı Paris Prensipleri, özünde bir UİHK’nın kurulmasına ilişkin asgari uluslararası standartları ifade etmektedir. Paris Prensipleri; temel ulusal insan hakları koruma mekanizmalarının statüsü, yapısı, yetki alanı, gücü, bileşimi ve işleyiş yöntemlerine dair geniş bir normatif çerçeve sağlamaktadır.¹⁶

---

¹³ UİHK (NHRI); Birleşmiş Milletler Üyesi veya Gözlemci Devleti tarafından insan haklarını geliştirmek ve korumak için anayasal veya yasal bir yetkiye sahip olarak kurulan ve GANHRI tarafından Paris Prensipleri doğrultusunda akredite edilen veya akredite olmayı amaçlayan bağımsız bir ulusal kurum olan Ulusal İnsan Hakları Kurumu anlamına gelir. Bakınız; GANHRI, Tüzük, s. 2. UİHK’lar ile sivil toplum örgütleri birbirleriyle karıştırılmamalıdır. UİHK’lar anayasa veya yasayla kurulmaktadır. Ayrıca kamu otoritesi olan UİHK’ların kamu gücüne dayanarak hareket etmeleri, onları sivil toplum örgütlerinden ayıran bir başka önemli farktır. Bakınız; Eren, Abdurrahman: Ulusal İnsan Hakları Kurumları Uluslararası Standartlara Uygunluğun Yorum İlkeleri, İstanbul, 2012, s. 14-15.

¹⁴ Paris Prensipleri; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonunun 3 Mart 1992 tarihli ve 1992/54 sayılı Kararı’yla kabul edilen ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 20 Aralık 1993 tarihli ve 48/134 sayılı Kararı’yla onaylanan Ulusal Kurumların Statüsüne İlişkin İlkeler anlamına gelir. Bakınız; GANHRI, Tüzük, s. 2. Ayrıca Türkçe metin çevirisi için bakınız; Algan, Bülent/ Işık, Salim: Ulusal İnsan Hakları Mekanizmaları Mevzuatı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2017, s. 203-211.

¹⁵ GANHRI, Tüzük, s. 1.

¹⁶ Paris Prensipleri, hiçbir uluslararası anlaşmayla ilişkili olmadığı için bağlayıcı değil, tavsiye niteliğindedir. Ancak hukuki bağlayıcılığa sahip olmaması, Paris Prensipleri’nin önemli olmadığı anlamına da gelmemektedir. Devletler uluslararası topluma entegre olmak ve siyasi baskıdan kurtulmak için Paris Prensipleri’ne azami ölçüde uyum sağlayan UİHK’lar kurmaya çalışmışlardır. İlginç olan bir nokta, işleyen bir UİHK’nın varlığı için Paris Prensipleri ile şeklen tam bir uyum olmasının dahi her zaman gerekli olmamasıdır. Mesela Fransız Ulusal İnsan Hakları Danışma Komisyonu (CNCDH) organik

Ulusal kurumlara yönelik ilk akreditasyon 1999 yılında gerçekleştirilmiştir¹⁷. Günümüzde akreditasyon için başvuran bir ÜİHK açısından geçerli iki tür seviye vardır. Bunlar; Paris Prensipleri'ne tam uyum içinde olmayı ifade eden "A" statüsü ile Paris Prensipleri'ne kısmen uyumlu olmayı ifade eden "B" statüsüdür. "A" statüsündeki ÜİHK'ların yaklaşık %35'i çoğunlukla Avrupa ve Latin Amerika'da faaliyet gösteren ÜİHK'lardır. Diğer akredite edilmiş ÜİHK'lar ise insan hakları komisyonları ve az sayıda da insan hakları enstitüleri şeklindedir¹⁸. "A" ve "B" statüsünün haricinde, günümüzde kullanılmayan ancak Ekim 2007 tarihinden önce akredite edilmiş ÜİHK'lar için kullanılan "C" statüsüne sahip 10 kurum daha vardır¹⁹.

GANHRI tarafından "A" statüsünde tanınan bir ÜİHK, GANHRI bünyesindeki karar alma süreçlerinde oy kullanma hakkına sahip demektir. Bir ÜİHK'nın "B" statüsüne sahip olması ise, o ÜİHK'nın oy kullanma hakkına sahip

---

bağımsızlığa sahip olmaması nedeniyle mali özerkliğe de sahip değildir. Ancak ÜİHK'lar, işlevsel bağımsızlığa sahip oldukları sürece SCA tarafından maddi anlamda Paris Prensipleri ile tam uyumlu olarak değerlendirilmektedir. Bakınız; Erge, Recep Ersel: "Avrupa Ülkelerinde Ulusal İnsan Hakları Kurumları", Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 204, 2021, s. 1329-1330, (<https://www.jurix.com.tr/article/23895>, Erişim: 18.02.2024). Ayrıca bakınız; Gül, İdil Işıl/ Karan, Ulaş: Ayrımcılık Yasağı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011, s. 119-120. Bundan başka mesela yasal dayanak noktasında da kurullar katı olarak yorumlanmamıştır. Fransa'da, Danışma Kurulu 2007'ye kadar yönetmelikle kurulduğu halde "A" statüsünde kabul edilmiştir. Almanya'da ÜİHK yine kanunla değil, bir meclis kararıyla kurulmuştur. Fas'ta ise ÜİHK devlet başkanı kararnamesiyle kurulmuştur. Diyebiliriz ki akreditasyon açısından önemli olan şekilden ziyade gerekli güvencelerin sağlanıyor oluşudur. Bkz.; Eren, Abdurrahman: "Paris Prensipleri Işığında Farklı Ulusal İnsan Hakları Kurumları Modelleri", Ulusal İnsan Hakları Kurumları İyi Uygulama Örnekleri ve Deneyim Paylaşımı Uluslararası Konferansı, Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TİHK), İstanbul, 2015, s. 39.

¹⁷ Oğuşgil: s. 81.

¹⁸ Gluşac : s. 6.

¹⁹ Bakınız; GANHRI, Accreditation status as of 29 November 2022 (https://ganhri.org/wp-content/uploads/2022/11/StatusAccreditationChartNHRIIs_29-Nov-2022.pdf, Erişim: 15.07.2024). "A","B","C" statülerinden başka "A(R) (Accreditation with reserve)" düzeylendirmesi de bulunmaktadır. "A" statüsü vermek için yeterli belgenin sunulmadığı durumlarda bu seviyelendirme kullanılmıştır. Sadece Nisan 2008'den önce bu statüyle akredite edilmiş ÜİHK'lar için geçerlidir. Ayrıca bakınız; Didinmez, Mehmet Alp: Ulusal İnsan Hakları Kurumları Küresel Ağına Akreditasyon Çerçevesinde Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu İncelemesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2020, s. 26. GANHRI, Our Members. Oğuşgil: s. 81-83.

olmadan toplantılara katılabilmesini ve gözlemde bulunabilmesini ifade etmektedir. “A” statüsüne sahip olmak insan hakları alanında tüm görevlerin yerine getirildiğini ve artık bu alanda daha fazla yapılacak bir şey kalmadığını değil, Paris Prensipleri’ni sağlamada önemli bir eşiğin aşıldığını ancak insan haklarının korunup geliştirilmesine devam edilmesi gerektiğini ifade eder. Böylece toplumsal ve hukuki dinamikler doğrultusunda insan hakları alanında belli bir dinamizmin varlığı sürekli olarak korunur²⁰.

“B” statüsündeki bir UİHK; “A” statüsündeki UİHK’ların uluslararası ve bölgesel toplantılarına “gözlemci²¹” olarak katılabilir. Ancak bunlar, Büro veya onun alt komitelerinde oy kullanamaz veya görev alamazlar. Yine bu kurumlar, gündem maddeleri kapsamında söz alıp BM İnsan Hakları Konseyine belge sunamazlar. Bununla birlikte “B” statüsündeki UİHK’lar, BM organlarına ve İnsan Hakları Konseyine rapor sunma imkanına sahiptir. Kısacası “B” statüsündeki UİHK’ların, “A” statüsündeki UİHK’lara göre uluslararası alandaki etkinlik düzeyleri ve meşruiyetleri daha düşüktür. “A” statüsünde akredite edilen kurumlar dünyadaki en prestijli kurumlar olarak kabul edilmektedir. Akredite edilen bu UİHK’lar, aynı zamanda uluslararası arenada, bağlı buldukları devletlerin insan hakları politikalarına önemli bir saygınlık kazandırmaktadır. Yine akreditasyon, UİHK’nın, bağımsız karakterini de teyit ettiği için, ülkenin siyasi otoritesine karşı bağımsız konumunu da güçlendirmektedir. “A” statüsüne sahip bu kurumların günümüzdeki sayısı 90 iken “B” statüsüne sahip kurumların günümüzdeki sayısı ise 28’dir²².

Paris Prensipleri’ne uyumda yaşanan değişikliğe göre UİHK’nın statülerinin olumlu ya da olumsuz yönde değiştirilmesi mümkün olup, bu durum UİHK’nın insan haklarını sağlama yönünde sürekli çalışmasını ve gelişmesini zorunlu tutmaktadır. Bu kapsamda Tüzük m. 15 gereği “A” statüsündeki tüm UİHK’ların; Paris Prensipleri’ni hayata geçirme başarılarına göre, her beş yılda bir periyodik olarak yeniden akredite edilmesi gerekmektedir. 2022 yılında başvurusu kabul edilen ve “B” statüsünü kazanan Türkiye İnsan Hakları ve

---

²⁰ GANHRI, Accreditation, (<https://ganhri.org/accreditation/>, Erişim: 17.07.2024)

²¹ Gözlemci; GANHRI toplantılarına veya diğer açık toplantılara veya çalıştaylara oy hakkı olmadan ve konuşma hakkı olmadan (toplantı veya çalıştay Başkanı tarafından bu yönde davet edilmedikçe) katılma izni verilen kurum veya kişi anlamına gelir. Bakınız; GANHRI, Tüzük: s. 2.

²² GANHRI, Our Members (<https://ganhri.org/membership/>, Erişim: 10.07.2024).

Eşitlik Kurumunun (TİHEK/HREIT²³) da aralarında bulunduğu akredite olan ÜİHK'ların sayısı günümüz itibarıyla 118'dir.²⁴

Paris Prensipleri çerçevesinde ÜİHK'ların GANHRI tarafından akredite edilebilmesi insan haklarını geliştirme ve korumaya yönelik çalışmalarında bu kurumların güvenilir ve bağımsız olmaları gerekir. Bu kapsamda GANHRI şu ana kriterlere odaklanır: geniş bir yetki (*mandate*), bağımsızlığın kanun veya anayasayla güvence altına alınması (*independence*)²⁵, çoğulculuk (*pluralism*), amaca uygun yeterli kaynaklar (*adequate resources*), amaca uygun yeterli soruşturma yetkisi (*adequate powers of investigation*), uluslararası kuruluşlarla entegre olma (*engage with international bodies*)²⁶. Bu kriterler arasında özellikle güvence sağlayan bağımsızlığın önemi büyüktür. Bağımsızlığın; olabildiğince geniş yetki alanına sahip olma, kendi prosedürlerini belirleyebilme, sivil toplum örgütleriyle ilişkiler geliştirme, görüşlerini özgürce ve herhangi bir yaptırımla

²³ Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), 20/04/2016 tarihinde, 29690 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6701 sayılı Kanun'la kurulmuştur. TİHEK, 2012 yılında kurulmuş olan Türkiye İnsan Hakları Kurumunun (TİHK) yerine kurulmuştur. TİHEK'in kurulmasıyla birlikte 6332 sayılı Kanun'la kurulmuş olan TİHK lağvedilmiştir. 10 Ekim 2022 tarihinde SCA sekreterliği tarafından iletilen resmi yazıda, TİHEK'in "B" statüsünde akredite edilmesine karar verildiği belirtilmiştir. Buna göre TİHEK; bir ÜİHK olarak GANHRI tarafından kabul edilmiş, ÜİHK'ların uluslararası ve bölgesel toplantılarına katılımı mümkün hale gelmiş, BM Organlarına ve İnsan Hakları Konseyinin Evrensel Periyodik İnceleme Mekanizmasına (EPİM) paralel rapor sunma imkanına sahip olmuştur. Akreditasyon, SCA Raporları'nda getirilen eleştirilere rağmen; belirli düzeyde bir güvenilirliğe ve bağımsızlığa ilgili ÜİHK'nın sahip olduğuna delil sayılmaktadır. TİHEK hakkında detaylı bilgi için bakınız; TİHEK, Kuruluş. (<https://www.tihék.gov.tr/kategori/pages/Kurulus>, Erişim: 19.03.2024). Ayrıca bakınız; TİHEK, BM ve Ulusal İnsan Hakları Kurumları. Ayrıca bakınız; Algan/ Işık: s. 214 vd. Ayrıca bakınız; İnsan Hakları Mevzuatı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 5 vd.

²⁴ GANHRI bünyesinde akredite olmuş ÜİHK'lara sahip ülkelerin güncel listesi ve detaylı bilgi için bakınız; GANHRI, Our Members. (<https://ganhri.org/membership/>, Erişim: 14.07.2024). Karşılaştırınız; GANHRI, Accreditation status as of 29 November 2023. (https://ganhri.org/wp-content/uploads/2023/11/StatusAccreditationChartNHRIs_Nov23.pdf, Erişim: 05.01.2024).

²⁵ Bağımsızlık hakkında detaylı bilgi için bakınız; BM Genel Kurulu Kararı 48/134, 20 Aralık 1993, (<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/principles-relating-status-national-institutions-paris>, Erişim: 10.07.2024).

²⁶ Paris Prensipleri'nin İngilizce tam metni ve kriterler için bakınız; GANHRI, Paris Prensipleri (Principles relating to the Status of National Institutions/Paris Principles). (<https://ganhri.org/paris-principles/>, Erişim: 01.02.2024).

karşılaşmadan açıklayabilme gibi “operasyonel” unsurlarının yanı sıra, gerekli altyapının varlığı ve yeterli mali kaynaklara sahip olma gibi yasal ve finansal boyutları da vardır²⁷.

2. AKREDİTASYON SÜRECİNDE SCA ve SCA RAPORLARI’NIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Akreditasyon sürecinde tavsiyede bulunup değerlendirme yapmaya GANHRI bünyesindeki SCA yetkilidir. SCA, GANHRI’nın insan haklarına dair siyaset ve hukuk politikasının belirlendiği en önemli organı olarak değerlendirilebilir. SCA’nın temel işlevi; akreditasyon sürecindeki UİHK’ların Paris Prensipleri’ne uygun olarak kurulmasını ve güçlendirilmesini teşvik etmektir. Bunun için SCA, GANHRI üyeliğini belirlemede kullanılan ilkeleri kriter olarak kabul eder. Bu kriterler doğrultusunda UİHK’ların uyum derecelerini değerlendiren SCA; akreditasyon sürecini yönlendiren ve Paris Prensipleri’ni somutlaştıran tavsiye kararlarıyla akreditasyon sürecinin merkezinde yer almaktadır.

SCA tarafından hazırlanan raporlarda ana kriterlere göre yapılan değerlendirmelerin, UİHK’nın akreditasyon sürecinde nasıl somutlaştığının tespiti önemli bir sorundur. UİHK’lar, akreditasyon sürecinde, hukuki dayanak ve hukuku uygulama yönünden Paris Prensipleri’ne uyum derecesine göre değerlendirilmektedir. Paris Prensipleri, insan haklarının korunması ve geliştirilmesinin sağlanması için UİHK’ların yetki alanının “olabildiğince geniş” olması gerektiğini öngörmektedir. Paris Prensipleri çerçevesinde ulusal ölçekte insan hakları koruma mekanizmalarının sayısına dair herhangi bir öngöründe bulunulmasa da, ulusal insan hakları kurumlarını akredite eden GANHRI tek bir kurumsal yapının akredite edilmesini tercih etmektedir. Nitekim GANHRI, her devletten yalnızca bir UİHK’nın akredite edilebileceğini belirtmektedir²⁸.

Daha önce de belirtildiği üzere akreditasyon sürecinde karar organı Bürodur²⁹. Çoğunlukla SCA’nın yaptığı değerlendirmeye göre hareket eden Büro, SCA Raporları’na paralel olarak akreditasyon sürecinde UİHK’nın

---

²⁷ Eşsiz: s. 208.

²⁸ Carver, Richard, “One NHRI or Many? How Many Institutions Does It Take to Protect Human Rights?-Lessons from the European Experience”, C. 3, S. 1, 2011, Oxford University Press, s. 4 (<https://academic.oup.com/jhrp/article/3/1/1/2189036>, Erişim: 18.07.2024).

²⁹ GANHRI Bürosu (Büro); Tüzüğü’nün 43. maddesi uyarınca oluşturulan yönetim komitesi anlamına gelir. Bakınız; GANHRI, Tüzük, s. 1.

statüsüne karar verir³⁰. SCA, raporlama görevi kapsamında yılda iki kez yayımladığı raporlarla Paris Prensipleri'ne uygunluğu denetler. Böylece SCA; devletlerin, içinde buldukları özel durumları da dikkate alarak ülke genelinde Paris Prensipleri'ni hayata geçirmelerine yardımcı olur. SCA, bir devlete belirli

³⁰ Büro'nun SCA Raporları'ndan farklı yönde hareket edebilmesi için usulüne uygun yapılmış bir itiraz ve itiraza yeterli sayıda destek verilmiş olması gerekmektedir. İtiraz mekanizması hakkında detaylı bilgiye GANHRI Tüzüğü'nün 11. maddesi vd. ulaşılabilir. Buna göre; SCA'nın bir akreditasyon tavsiyesine vardığı durumlarda, başvuru sahibi ÜİHK tarafından aşağıdaki süreç uyarınca başarılı bir şekilde itiraz edilmediği sürece, bu tavsiye GANHRI Bürosu tarafından kabul edilmiş sayılacaktır:

- a) SCA'nın tavsiyesi mümkün olan en kısa sürede başvuru sahibi ÜİHK'ya iletilecektir;
- b) Başvuru sahibi ÜİHK, tavsiyenin iletildiği tarihten itibaren yirmi sekiz (28) gün içinde aslı GANHRI Başkanına ve kopyası GANHRI Sekreterliğine olmak üzere birer mektup göndererek SCA'nın tavsiyesine itiraz edebilir.
- c) Bu yirmi sekiz (28) günlük sürenin sonunda, GANHRI Sekreterliği mümkün olan en kısa sürede SCA'nın tavsiyelerini Büro üyelerine iletacaktır. Başvuru sahibi ÜİHK, tavsiyeye itiraz etmemişse, SCA'nın ÜİHK'ya yönelik tavsiyelerine uyulması gerektiği Büro tarafından kabul edilmiş sayılacaktır.
- d) Başvuru sahibi bir ÜİHK bu yirmi sekiz (28) gün içinde itirazda bulunursa, GANHRI Sekreterliği itirazla ilgili tüm ilgili materyalleri mümkün olan en kısa sürede Büro'ya iletacaktır. Bunun üzerine Büro, üyelerine, bu itirazı destekleyip desteklemeyeceklerini belirlemeleri için yirmi (20) günlük bir süre verecektir.
- e) Başvuru sahibi ÜİHK'nın itirazını destekleyen herhangi bir GANHRI Bürosu üyesi, yirmi (20) gün içinde SCA Başkanına ve GANHRI Sekreterliğine bu desteğini bildirecektir. Eğer itiraz yirmi (20) gün içerisinde en az bir (1) Büro üyesinin desteğini almazsa, SCA'nın tavsiyesi Büro tarafından kabul edilmiş sayılacaktır.
- f) GANHRI Bürosunun en az bir (1) üyesinin bu yirmi (20) gün içinde başvuran ÜİHK'nın itirazını desteklemesi durumunda, GANHRI Sekreterliği Büro üyelerini mümkün olan en kısa sürede bu destek konusunda bilgilendirecek ve ilgili her türlü ek bilgiyi sağlayacaktır.
- g) Bu bildirim ve ilgili ek materyal sağlandıktan sonra, başvuran ÜİHK'nın itirazını destekleyen GANHRI Bürosunun herhangi bir üyesi, yirmi (20) gün içinde GANHRI Başkanına ve GANHRI Sekreterliğine bu desteğini bildirecektir. İtiraz sürecinde itirazın; yirmi (20) gün içinde en az iki (2) ayrı bölgeden gelen toplamda en az dört (4) Büro üyesinin desteğini almaması halinde, SCA'nın tavsiyesi Büro tarafından kabul edilmiş sayılacaktır.

h) İtiraz, SCA üyelerinin dahil olduğu en az iki (2) bölgeden gelen toplamda en az dört (4) Büro üyesinin desteğini alırsa, SCA'nın tavsiyesi hakkında karara varmak için bir sonraki GANHRI Bürosu toplantısına görüşme ertelenecektir.

Detaylı bilgi için bakınız; GANHRI, Tüzük: m. 11 vd.

tipte bir UİHK yapısını dayatmaz. Bunun yerine SCA, Paris Prensipleri çerçevesinde belirli ilke ve dikkat edilmesi gereken hususları belirleyip, UİHK'nın kendi idari ve hukuki yapısının ülkenin içinde bulunduğu özel şartlara göre düzenlenmesine fırsat verir³¹. Ülkelerin içinde bulunduğu siyasi ve sosyal koşullara göre belirli düzeyde bir serbestlik tanıyan SCA, GANHRI çatısı altındaki UİHK'lar arasında Paris Prensipleri çerçevesinde belirli değerler yönünden bir koordinasyon ve yeknesaklık oluşmasını sağlar.

SCA tarafından verilen statüye ilişkin tavsiyeler, çoğunlukla UİHK'ları cesaretlendirici ve etkinliklerini artırıcı niteliktedir. Nitekim SCA, Paris Prensipleri'ne aykırılığı nedeniyle bir UİHK'nın sahip olduğu akreditasyon statüsünün "A"dan "B"ye düşürülmesi yönünde tavsiyede bulunsa dahi bu tavsiye kararı 1 yıl boyunca uygulanmaz ve UİHK'ya Paris Prensipleri çerçevesinde gereken önlemleri alması ve aldığı bu önlemleri bildirmesi için 1 yıl süresince fırsat verilir³².

Büro; UİHK'ların statüsü hakkında karar alırken, SCA tavsiyelerinin hayata geçirilmesi çabalarının, "Genel Gözlemler (Genel Yorumlar)³³" aracılığıyla yorumlandığı şekliyle Paris Prensipleri'nde ifade edilen standartların önemli ölçüde altında kalıp kalmadığına bakmaktadır. SCA'nın raporlarında bildirdiği UİHK'nın statüsünün ne olması gerektiğine dair bilgiler tavsiye niteliğinde olsa da eğer yapılan bu tavsiyelerle ilgili UİHK tarafından itirazda bulunulup bu itiraza Büro üyelerinden yeterli sayıda ve GANHRI Tüzüğünde belirtilen usule uygun olarak destek çıkmazsa, Büro SCA'nın tavsiyesi yönünde karar alır³⁴. SCA, raporlarında UİHK statüsünün "A" veya "B" olması, "A"dan "B"ye düşürülmesi, statüsünün tamamen kaldırılması şeklinde tavsiyelerde bulunabilir. Ayrıca gerekli hallerde SCA, tavsiyede bulunmadan önce UİHK statüsü hakkında özel inceleme başlatabilir. Bir UİHK hakkında verilen özel inceleme kararı Büro'nun onayına bağlı değildir³⁵. Daha önce de belirtildiği üzere "A" statüsünde kabul edilmiş olsa da "A" statüsünde akredite edilen bir

---

³¹ Farklı ülkelerde faaliyet gösteren farklı yapıdaki UİHK'lar hakkında detaylı bilgi için bakınız; Eşsiz; s. 29 vd.

³² GANHRI, Tüzük, m. 18.2.

³³ SCA Raporları'nda atıf yapılan "Genel Gözlemler" in güncel hali için bakınız; GANHRI, General Observations of the Sub-Committee on Accreditation (SCA Genel Gözlemleri), Geneva, 2018, (https://ganhri.org/wp-content/uploads/2019/11/EN_GeneralObservations_Revisions_adopted_21.02.2018_vf.pdf, Erişim: 11.01.2024).

³⁴ GANHRI, Tüzük, m. 12.1.

³⁵ GANHRI, Tüzük, m. 16.3.

UİHK'nın bu statüsü her beş yılda bir yeniden akreditasyon sürecine tabi tutulmaktadır. Eğer yapılan yeniden akreditasyon incelemesinde ilgili UİHK'nın Paris Prensipleri'nden önemli oranda uzaklaştığı düşünülürse "A" statüsünün "B" statüsüne düşürülmesi veya statünün kaldırılması tavsiye edilebilir³⁶. Böylece UİHK'nın Paris Prensipleri çerçevesinde aktif olması ve sürekli kendini geliştirip dönüştürmesi esası hâkim kılınmaya çalışılır.

Tüzüğün 18.2. maddesi uyarınca; bir UİHK'nın akreditasyon statüsünün düşürülmesine veya kaldırılmasına yol açacak herhangi bir karar, ancak UİHK'nın bu karar niyetinden haberdar edilmesi ve söz konusu bildirim alınmasından itibaren bir yıl içinde Paris Prensipleri'ne uymaya devam ettiğini kanıtlamak için gerekli görülen kanıtları yazılı olarak sunma fırsatı verilmesinden sonra alınabilir. Böyle bir bildirim alınması üzerine, Paris Prensipleri'ne uygunluğun devam ettiğini kanıtlayan yazılı deliller ilgili UİHK tarafından detaylı olarak sunulmalıdır. UİHK'nın bunu yapmaması durumunda statüsü, düşürülecek veya gerekli görülmesi halinde kaldırılacaktır.

SCA herhangi bir zamanda bir UİHK'nın koşullarının, onun Paris Prensipleri'ne uyumunu etkileyecek şekilde değiştiğine dair endişe uyandıran bilgiler alabilir. Bunun üzerine SCA, söz konusu UİHK'nın akreditasyon statüsüne ilişkin bir Özel İnceleme süreci başlatabilir. Tüzüğün 16.4. maddesi uyarınca, bir UİHK'nın akreditasyon sınıflandırmasına ilişkin herhangi bir incelemenin on sekiz ay içerisinde tamamlanması gerekmektedir³⁷.

Uygulanan kriterler açısından daha net bir açıklık sağlamak amacıyla SCA, bir UİHK'nın "A" statüsüne uymadığını belirttiği durumlarda -UİHK'nın "B" statüsüne uyduğunu ya da statüsünün kaldırılması gerektiğini değerlendirdiği hallerde-, tavsiyelerini "endişeyle not ettiği" ve "not ettiği" tavsiyeler arasında bölmüştür. "Endişe verici" olarak not edilen konular, o UİHK'nın "A" statüsüyle akredite edilmemesinin başlıca nedenlerini oluşturmaktadır. SCA, raporlarında belli başlıklar altında topladığı Genel Gözlemler'e atıf yaparak tavsiyelerde bulunmaktadır³⁸. SCA tarafından 2006 yılında kabul edilen Genel Gözlemler, Paris Prensipleri'nin detaylı bir şekilde yorumlanması esasına dayanan bir nevi

³⁶ GANHRI, Tüzük, m. 12.1-18.3. Ayrıca bakınız; ; GANHRI, Report and Recommendations of the Session of the Sub-Committee on Accreditation (SCA), Online, 25-29 September 2023, Geneva, 23-27 October 2023 (Eylül-Ekim 2023 tarihli Rapor), s. 12, 42, 44-49 (<https://ganhri.org/wp-content/uploads/2023/11/SCA-Report-Second-Session-2023-EN.pdf>, Erişim: 24.02.2024).

³⁷ GANHRI, Tüzük, m. 16.1, 16.4.

³⁸ Genel Gözlemlere atıfların yapıldığı SCA Raporları için bakınız; GANHRI, SCA reports, (<https://ganhri.org/accreditation/sca-reports/>, Erişim: 16.07.2024)

SCA'nın kullandığı yorum araçlarıdır. Genel Gözlemler başlığı altında sayılan maddelerin sayısı ve içeriği yeni ihtiyaçlar doğrultusunda değişiklik göstererek güncelliğini korur ve klavuz olma işlevini sürdürür³⁹.

SCA, bir kurumun Genel Gözlemler kapsamındaki maddelerden herhangi birine uymasıyla ilgili endişe duyarsa, gelecekteki uygulamalarda bu endişeleri gidermek için o kurum tarafından hangi adımların atıldığını değerlendirebilir. SCA tarafından verilen tavsiyelerin dikkate alındığına dair ÜİHK tarafından kanıt sunulmazsa ve neden hiçbir çaba gösterilmediğine dair makul bir açıklamada bulunulmazsa, SCA'nın bu tür bir eksikliği Paris Prensipleri'ne uyulmaması olarak yorumlaması mümkün olacaktır. SCA; raporlarında akreditasyon, yeniden akreditasyon veya özel incelemelerle ilgili belirli sorunları ele aldığı anda ilgili ÜİHK'ların daha sonraki başvurularında veya başka incelemelerde bu sorunları ele alıp çözmek için etkili bir şekilde çalışmış olması gerekmektedir.

SCA; Paris Prensipleri ve SCA tarafından yapılan tavsiyeler doğrultusunda, tüm ÜİHK'ların, sürekli iyileştirme çabalarını sürdürmek, etkililiği ve bağımsızlığı artırmak için gerekli adımları atacağı yönündeki beklentilerini vurgulamak istemektedir. Beklentilerin yerine getirilmemesi, bir ÜİHK'nın artık Paris Prensipleri'ne uygun şekilde faaliyet göstermediğinin tespiti sonucunu doğurabilir. SCA, her oturumda her ÜİHK ile bir telekonferans gerçekleştirir. Ayrıca gerektiğinde ÜİHK'lara danışabilir ve onlardan daha fazla bilgi isteyebilir.

Genel Gözlemlerde genel olarak ÜİHK'ların yetkilerini uluslararası, bölgesel ve yerel belgelerde belirtilen tüm hakları içerir ve insan haklarının ilerici tanımını teşvik eder şekilde geniş, liberal ve amaca yönelik bir şekilde yorumlaması gerektiği belirtilmektedir⁴⁰. ÜİHK'ların; tüm insan haklarına, demokratik ilkelere saygı göstermesi ve hukukun üstünlüğünü darbe, çatışma ve olağanüstü haller de dahil olmak üzere her koşulda ve istisnasız güçlendirmeyi teşvik edip sağlaması beklenmektedir⁴¹. Bu kapsamda kurumun üst düzey idarecilerinin bağımsızlığı ve kamu tarafından güven duyulan kişilerden oluşması özellikle sağlanmış olmalıdır⁴². Paris Prensipleri'nde de ÜİHK'ların üyelerinin belirlenmesinde çoğulculuğun sağlanması için özellikle; insan hakları ve ırk ayrımcılığına karşı mücadele alanlarında sorumluluk üstlenen sivil toplum

---

³⁹ Oğuşgil: s. 82.

⁴⁰ Detaylı bilgi için bakınız; GANHRI, SCA Genel Gözlemleri, s. 7-9.

⁴¹ GANHRI-SCA, Eylül-Ekim 2023 tarihli Rapor, s. 48-49.

⁴² GANHRI, SCA Genel Gözlemleri, s. 22-23, 41-42.

örgütleri, sendikalar, avukatlar, doktorlar, gazeteciler ve önde gelen bilim insanları örgütleri gibi sosyal ve mesleki örgüt üyelerinin yer almasına, farklı felsefi veya dini düşünce akımlarının temsilcilerinin, akademisyen ve nitelikli uzmanların yer almasına dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır⁴³. Bu noktada bir diğer önemli husus; ÜİHK'lara, hükümetten bağımsız olmalarına imkan verecek düzeyde yeterli mali kaynağın sağlanmış olmasıdır. ÜİHK'lar mali kaynakları sayesinde kendi tesislerine ve personellerine sahip olabilmelidir⁴⁴. SCA raporlarında da benzer şekilde; ÜİHK'ların bağımsızlığını, güvenilirliğini ve erişilebilirliğini güçlendiren adımların atılması beklendiği belirtilmektedir⁴⁵.

SCA; insan hakları alanında ilerici bir anlayışla; liberal, çoğulcu, özgürlükçü, hukukun üstünlüğüne dayanan bir yorumu ÜİHK'lar üzerinden dünya genelinde hâkim kılmaya çalışır. SCA'nın hakim kılmaya çalıştığı insan hakları anlayışı kültürel farklılıklar nedeniyle yerel dirençlerle karşılaşabilmektedir. Bu nedenle SCA, bir ÜİHK'yı incelerken sadece ÜİHK'nın bağlı olduğu ülke yasalarına değil, uygulamaya da bakarak tüm bu yansımaları birlikte değerlendirir. Yapılan incelemede farklı kaynaklardan özellikle de sivil toplum örgütlerinden bilgi akışı sağlanır. Böylece Paris Prensipleri çerçevesinde ortak bir siyasi ve hukuki politikaya ulaşılmaya çalışılır. Bu süreç; stabil değil, dinamik olup ÜİHK'ların toplumsal değişiklikleri de gözeterek insan hakları alanında sürekli kendilerini geliştirmelerine fırsat verme esasına dayanır. Aynı şekilde SCA'nın izlediği insan hakları politikası da stabil değil, dinamik nitelikte olup Paris Prensipleri çerçevesinde değişime ve dönüşüme açıktır⁴⁶. SCA; hazırlanmış olduğu raporlarla tavsiyede bulunurken, çeşitli kaynaklardan faydalanarak, ülkenin içerisinde bulunduğu şartlarla çelişmeyen Paris Prensipleri'ne uygun çözüm yolları göstermeye çalışır. Bu kapsamda SCA; mevcut insan hakları durumunu incelediği ülkedeki özellikle sivil toplum kuruluşları ve azınlık gruplarıyla sıkı temas halinde olup ÜİHK'nın Paris Prensipleri'ne uygunluk derecesinin tespiti açısından gerekli bilgileri geniş bir sosyal tabandan temin etmeye özen gösterir. Böylece ÜİHK'ların işleyişi, uygulamada yaşanan sorunlar ve güvenilirliği hakkında doğru bilgilere ulaşılmaya çalışılır. Medya raporları, sivil toplum örgütlerinin yayımladığı raporlar kamuya açık olduğundan ÜİHK'ların bunlardan haberdar olması beklenirken, SCA'ya özel olarak sunulmuş bazı bilgiler ÜİHK'ların bilgisi dışında kalabilir. Bu bilgiler; üçüncü taraf olarak sivil toplum kuruluşları ve

⁴³ GANHRI, Paris Prensipleri, s. 2.

⁴⁴ Algan/ Işık: s. 209.

⁴⁵ GANHRI-SCA, Eylül-Ekim 2023 tarihli Rapor, s. 6, 9 vd.

⁴⁶ SCA, Practice Note 5 – Sources of information to assess the performance of NHRIs, Geneva, 2018, s. 1 (<https://ganhri.org/information-for-nhris/>, Erişim: 14.07.2024).

bireyler tarafından SCA veya GANHRI organlarına sunulan katkılar olabileceği gibi özel prosedür yetkisi sahibi kişilerden gelen katkılar da olabilir. UİHK'ların bilgisi dışında olan bu bilgiler ilgili UİHK'lar ile paylaşılıp, soru ve endişelere cevap verilmesi beklenir. Çeşitli kaynaklardan sağlanan bilgilerin; tutarlı, ayrıntılı ve derinlemesine olması ve doğrulanabilir olgulara atıfta bulunması, SCA üyelerinin tavsiyelerin içeriğini belirlerken bunlara önem verme olasılığını artırır⁴⁷.

3. 2022-2023 SCA RAPORLARI'NDA ATIF YAPILAN GENEL GÖZLEMLER KAPSAMINDAKİ MADDELER ve TİHEK'İN DURUMU

SCA, yayınladığı raporlarda tavsiyede bulunurken Paris Prensipleri'ni somut hale getiren "Genel Gözlemler"e atıfta bulunur. "Genel Gözlemler" başlığı altında kabul edilen ve akreditasyon sürecinde kullanılan kriterler, SCA üyeleri başta olmak üzere; GANHRI Bölgesel Ağ Temsilcileri, OHCHR ve GANHRI üyelerinden oluşan geniş bir tabanın katılımıyla şekillenmiştir. Genel Gözlemler, tek bir yerel bağlama ilişkin belirli bir dizi olgudan bağımsız olduğundan,

---

⁴⁷ SCA, Practice Note 5, s. 1-2. Akreditasyon sürecinin taşıdığı büyük öneme rağmen, doktrinde akreditasyon politikasının "ayrımci/ayrıştırıcı" bir politik yönetime sahip olduğu eleştirileri gündeme getirilebilmektedir. Örneğin; Afganistan, Burundi ve Kamerun gibi bazı ülkelerin ulusal kurumsal yapılarının "A" statüsünde olması, "insan hakları emperyalizmine" dönük eleştireliliği güçlendiren kuşklar yaratabilmektedir. Bu noktada ulus aşırı "insan hakları aktivizmi" yürüten bazı ulusal kurumların akreditasyon sürecine yönelik desteği, insan haklarının kurumsallaştırılmasına yönelik önemli katkılar sunmakla birlikte, politik tercihler noktasında birtakım sorgulamaları da beraberinde getirmektedir. Bakınız; Kılıç: 45-46. Afganistan'da faaliyet gösteren "Independent Human Rights Commission (Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu)" adlı UİHK ile ilgili "Askıya Alma Notu (Suspension Note)" alan GANHRI Bürosu, Komisyonun dağılması nedeniyle Temmuz 2022'de akreditasyon statüsünü askıya almaya karar vermiştir. Bakınız; GANHRI, Our members. Burundi'de faaliyet gösteren "Commission Nationale Indépendante des Droits de l'Homme" adlı UİHK hakkında Şubat 2024 tarihinde özel inceleme kararı alınmıştır. Özel İnceleme sonucunda SCA tarafından ilgili UİHK'nın "A" statüsünden "B" statüsüne düşürülmesi tavsiye edilmiş olmakla birlikte Tüzük m. 18.1 gereği bu tavsiye 1 yıl boyunca herhangi bir etki doğurmamaktadır. Söz konusu madde, ilgili UİHK'nın Paris Prensipleri'yle uyumlu olduğunu ispat etmesi için gerekli belgeleri sunmasına fırsat vermektedir. Bakınız; GANHRI, Our members. Ayrıca bakınız; GANHRI, Report and Recommendations of the Session of the Sub-Committee on Accreditation (SCA), Online, 26-28 March 2024, Geneva, 29 April-3 May 2024 (Mart-Nisan-Mayıs 2024 tarihli Rapor), s. 52 (<https://ganhri.org/wp-content/uploads/2024/06/SCA-Report-First-Session-2024-EN.pdf>, Erişim: 22.07.2024).

uygulanabilirlik açısından evrensel niteliktedir. Böylece belli derecede bir tutarlılık oluşmasına da hizmet eden “Genel Gözlemler”, hem özelde hem de genelde ÜİHK'lara yönelik önemli bir rehberlik işlevi görmektedir. Eğer bir ÜİHK Genel Gözlemlerde belirtilen standartların önemli ölçüde altında kalırsa SCA'nın, bu kurumu, Paris Prensipleri'ne uygun olmadığı yönünde tespit etmesi mümkün hale gelir.

SCA, “Genel Gözlemler”de tespit edilen kriterlerin yapısal model türüne bakılmaksızın tüm ÜİHK'lara uygulanması gerektiği görüşündedir. GANHRI tarafından kabul edilen Genel Gözlemler iki ana başlığa ayrılmaktadır. Bunlar; 1) Paris Prensipleri'nin Temel Gereklilikleri, 2) Paris Prensipleri'ne Uyumu Doğrudan Teşvik Eden Uygulamalardır. 2022-2023 tarihli SCA Raporları'nda Genel Gözlemler'e yapılan atfların sayısı alt başlıklara ayrılmış şekilde aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Genel Gözlemler	14-25 Mart 2022	03-07 Ekim 2022	Şubat Mart 2023	Eylül Ekim 2023	Toplam
1.2 İnsan hakları yetkisi	6	5	9	13	33
1.3 Uluslararası insan hakları belgelerinin onaylanmasının, bunlara katılımın teşvik edilmesi	1	3	2	3	9
1.4 Uluslararası insan hakları sistemi ile etkileşim	0	1	2	1	4
1.5 Diğer insan hakları kuruluşlarıyla işbirliği	3	6	2	3	14
1.6 ÜİHK'ların tavsiyeleri	7	4	4	6	21
1.7 ÜİHK'nın çoğulculuğunun sağlanması	4	5	5	4	18
1.8 ÜİHK'ların karar organlarının seçimi ve atanması	7	10	7	9	33
1.9 ÜİHK'lardaki siyasi temsilciler	3	1	0	1	5
1.10 ÜİHK'ların yeterli şekilde finanse edilmesi	11	9	8	10	38
1.11 ÜİHK'ların yıllık raporları	4	3	4	2	13
2.1 ÜİHK'nın karar organı üyeleri için görev süresi güvencesi	1	4	0	4	9
2.2 ÜİHK'nın tam zamanlı üyelerinin olması	7	3	1	3	14
2.3 İyi niyetli resmi eylemler ve kararlar için cezai ve hukuki sorumluluktan korunma	1	0	2	3	6
2.4 ÜİHK personelinin işe alınması ve idamesi	2	1	3	1	7
2.5 Darbe veya olağanüstü hallerde ÜİHK'lar	0	1	0	1	2
2.6 Ulusal güvenlik gerekçesiyle ÜİHK'ların yetkilerinin sınırlandırılması	0	0	1	3	4
2.7 ÜİHK'ların yönetsel düzenlemeleri	0	1	1	1	3
2.8 ÜİHK'ları Ulusal Önleme ve Ulusal İzleme Mekanizması olarak Değerlendirme	0	0	1	0	1
2.9 ÜİHK'ların yarı yargısal yetkisi (başvuru incelemesi)	1	2	1	1	5

Tablo 1. 2022-2023 Tarihli SCA Raporlarında Genel Gözlemlere Yapılan Atıf Sayıları⁴⁸

2022-2023 yıllarına ait SCA Raporları'na bakıldığında en çok "1.10 ÜİHK'ların yeterli şekilde finanse edilmesi" maddesine atıfta bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu maddeyi; "1.2 İnsan Hakları Yetkisi" ve "1.8 ÜİHK'ların karar organlarının seçimi ve atanması" maddeleri takip etmiştir. En çok atıf alan Genel Gözlem "1.10 ÜİHK'ların yeterli şekilde finanse edilmesi" maddesi gereği; ÜİHK'ların etkin bir şekilde çalışabilmeleri için ÜİHK'nın bağımsızlığını, önceliklerini ve faaliyetlerini özgürce belirleme yeteneğini garanti altına almak amacıyla uygun düzeyde finansman sağlanması gerekmektedir. Ayrıca ÜİHK'lar önceliklerine göre, bağımsız olarak finansman tahsis etme yetkisine de sahip olmalıdır⁴⁹.

⁴⁸ Tabloda, Genel Gözlemler başlığı altındaki "1.1 ÜİHK'ların Kuruluşu" maddesine, 2022-2023 SCA raporlarında hiç atıf yapılmadığı için yer verilmemiştir. Tabloda yer alan veriler 2022-2023 yıllarında yayımlanan SCA Raporları'ndan alınmıştır. Raporlar için bakınız; GANHRI-SCA, Eylül-Ekim 2023 tarihli Rapor, GANHRI, Report and Recommendations of the Session of the Sub-Committee on Accreditation (SCA), Geneva, 03-07 October 2022 (Ekim 2022 tarihli Rapor), (<https://ganhri.org/wp-content/uploads/2022/11/SCA-Adopted-Report-October-2022-EN.pdf>, Erişim: 03.11.2023), GANHRI, Report and Recommendations of the Virtual Session of the Sub-Committee on Accreditation (SCA), 14-25 March 2022 (Mart 2022 tarihli Rapor) (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2191059>, Erişim: 07.12.2023), GANHRI, Report and Recommendations of the Session of the Sub-Committee on Accreditation (SCA), Online, 13-17 February 2023, Geneva, 20-24 March 2023 (Şubat-Mart 2023 tarihli Rapor), (<https://ganhri.org/wp-content/uploads/2023/04/SCA-Report-First-Session-2023-EN.pdf>, Erişim: 03.02.2024).

⁴⁹ Devlet tarafından ÜİHK'lara yeterli finansmanın sağlanması, asgari olarak şu şartları içermelidir:

- Engelli kişiler de dahil olmak üzere toplumun daha geniş kesimlerinin erişebileceği tesisler için fon tahsisi gerçekleştirilmelidir. Bazı durumlarda bağımsızlığı ve erişilebilirliği teşvik etmek amacıyla ofislerin diğer devlet kurumlarıyla aynı yerde bulunmaması gerekebilir. Mümkün olduğu durumlarda, kalıcı bir bölgesel yapı oluşturularak erişilebilirlik daha da artırılmalıdır.
- ÜİHK personeline, devletin diğer bağımsız kurumlarında benzer görevleri yerine getiren memurların maaşları ve sosyal yardımlarıyla karşılaştırılabilir maaşlar ve sosyal yardımlar sağlanmalıdır.
- Karar alma organı üyelerinin ücretlendirilmesi uygun olduğu ölçüde sağlanmalıdır.
- Telefon ve internet dahil, iyi işleyen iletişim sistemlerinin kurulması gerekmektedir.

e) Zorunlu faaliyetler için yeterli miktarda kaynağın tahsis edilmesi gerekmektedir. UİHK'nın devlet tarafından ek sorumluluklarla görevlendirildiği durumlarda, bu işlevleri yerine getirme sorumluluklarını üstlenebilmesi için ek mali kaynaklar sağlanmalıdır.

Uluslararası kalkınma ortakları gibi dış kaynaklardan sağlanan finansmanlar, devletin öncelikli sorumluluğu gereği, UİHK'nın temel finansmanını oluşturmamalıdır. Bununla birlikte SCA; uluslararası toplumun, belirli ve istisnai durumlarda, devletin bunu yapabileceği imkana kavuşana kadar UİHK'nın yeterli finansmanı almasını sağlamak için bir UİHK ile ilişki kurmaya ve onu desteklemeye devam etmesi gerektiğinin bilincindedir. Bu tür istisnai durumlarda, bir UİHK'nın dış finansman kaynakları için devletten onay alması gerekmemelidir; çünkü bu gereklilik bağımsızlığını zedeleyebilir. Ancak bu tür fonların kullanımı; kaynak sağlayanın tanımladığı önceliklere göre değil, daha ziyade UİHK'nın önceden belirlenmiş önceliklerine göre gerçekleştirilmelidir.

Hükümet finansmanı, yalnızca UİHK için geçerli olan ayrı bir bütçe kalemine tahsis edilmelidir. Bu tür finansman; düzenli olarak sağlanmalı ve UİHK'nın işlevlerini, günlük yönetimini ve personelin işte tutulmasını olumsuz yönde etkilemeyecek şekilde sağlanmalıdır.

Bir UİHK, bütçesinin tahsisi konusunda tam özerkliğe sahip olması gerekirken, devletin diğer bağımsız kurumları için geçerli olan mali hesap verebilirlik gerekliliklerine de uyması gerekmektedir.

Paris Prensipleri'nin B. 2 Bölümü, UİHK'ların bağımsızlıklarının garantisini olarak yeterli şekilde finanse edilmesi gerekliliğini ele almaktadır. Bu tür finansmanın amacı ve neleri gerektirdiğinin tanımı şu şekilde belirtilmektedir: "Ulusal kurum, özellikle yeterli finansman olmak üzere, faaliyetlerinin sorunsuz bir şekilde yürütülmesine uygun bir altyapıya sahip olacaktır. Bu finansmanın amacı; Hükümetten bağımsız olması ve bağımsızlığını etkileyebilecek mali kontrole tabi olmaması için kendi personeline ve tesislerine sahip olmasını sağlamak olmalıdır." KAYNAK ?

"Yeterli finansmanın" sağlanması kısmen ulusal mali imkanlara göre belirlenirken, devletlerin, ciddi kaynak kısıtlamalarının olduğu zamanlarda bile, genellikle insan hakları ihlallerinin mağduru olan toplumun en savunmasız üyelerini koruma görevi devam etmektedir. Bu nedenle SCA, Paris Prensipleri çerçevesinde şu unsurların dikkate alınmasını özellikle gerekli görmektedir:

a) Kamuya erişilebilirlik: Bu madde, gerçekleşmemesi halinde insan hakları ihlallerine dikkat çekmekte büyük zorluk yaşayacak olan toplumun en savunmasız kesimleri için özellikle önemlidir. Pek çok korunmasız kişi, çoğu UİHK'nın bulunduğu büyük şehirlerden coğrafi olarak uzak olabileceğinden, ihtiyaçlar doğrultusunda yapılanmalarla bölgesel bir mevcudiyet oluşturmak UİHK'ların erişilebilirliğini artırır, onlara mümkün olduğu kadar geniş bir coğrafi erişim imkanı sağlar. Bölgesel ofislerin mevcut olduğu durumlarda, bu ofislerin etkin işleyişini sağlamak için yeterli kaynaklara sahip olmaları esastır. UİHK'ların savunmasız gruplar için erişilebilirliğini artırmanın bir başka yolu da; tesislerinin, zengin bölgelerde veya hükümet binalarının içinde veya yakınında bulunmamasını sağlamaktır. Bu durum, özellikle hükümet binalarının askeri güçler veya güvenlik güçleri tarafından korunduğu durumlarda önemlidir. UİHK ofislerinin devlet

SCA Raporları'nda ülkemiz çapında faaliyet gösteren TİHEK ile ilgili olarak da özel tavsiyelerde bulunulmuştur. Bu kapsamda SCA, Ekim 2022 tarihli Raporu'nda TİHEK'in "B" statüsüyle akredite edilmesi yönünde tavsiye kararı vermiştir. Türkiye'deki insan haklarının korunması ve geliştirilmesi açısından

---

dairelerine çok yakın olması, yalnızca Kurumun algılanan bağımsızlığını tehlikeye atmakla kalmayıp, aynı zamanda şikâyetçileri caydırma riski de doğurabilir.

b) ÜİHK personeli: ÜİHK personeline verilen maaşlar ve sosyal haklar, devletin diğer bağımsız kurumlarında benzer görevleri yerine getiren devlet memurlarının maaşları ve sosyal haklarıyla karşılaştırılabilir olmalıdır.

c) ÜİHK üyeleri: Uygun olduğu hallerde, ÜİHK'nın karar alma organı üyeleri, devletin diğer bağımsız kurumlarında benzer sorumluluklara sahip kişilerle eşdeğer ücret almalıdır.

d) İletişim altyapısı: Halkın ÜİHK ofisine erişimi için telefon ve internet de dahil olmak üzere iletişim sistemlerinin kurulması şarttır. Ayrıca azınlık dillerinde sözlü olarak şikâyetlerin alınmasını da içerebilecek basitleştirilmiş şikâyetleri ele alma prosedürlerini de içeren ve iyi işleyen bir iletişim yapısı, hassas grupların ÜİHK hizmetlerine erişimini artırır.

e) Faaliyet tahsisi: ÜİHK'lar, zorunlu faaliyetlerini yerine getirmek için yeterli kamu finansmanını almalıdır. Yetersiz bir bütçe, bir ÜİHK'yı etkisiz hale getirebilir veya tam etkililiğe ulaşmasını sınırlayabilir. ÜİHK'nın; devlet tarafından, uluslararası bir insan hakları belgesi uyarınca Ulusal Önleme veya İzleme Mekanizması rolü gibi ek sorumluluklarla görevlendirildiği durumlarda, bu işlevleri yerine getirebilmesi için ek mali kaynaklar sağlanmalıdır.

- Donör finansmanı: ÜİHK'nın çekirdek bütçesini sağlamak devletin sorumluluğunda olduğundan SCA, uluslararası kalkınma ortakları gibi dış kaynaklardan sağlanan finansmanın ÜİHK'nın temel finansmanını oluşturmaması gerektiği görüşündedir. Ancak uluslararası toplumun, belirli ve nadir durumlarda, devletin bunu yapabileceği zamana kadar yeterli finansmanı almasını sağlamak için bir ÜİHK ile etkileşime geçmesi ve onu desteklemeye devam etmesi gerektiğini de kabul etmektedir. Bu durum, özellikle çatışma sonrası devletler için de geçerlidir. Bu koşullar altında, ÜİHK'ların dış finansman kaynakları için ulusal makamlardan onay alması gerekmemelidir; çünkü bu yönde bir gereklilik, ÜİHK'nın bağımsızlığına yönelik bir tehdit oluşturabilir.

- Mali sistemler ve hesap verebilirlik: Mali sistemler, ÜİHK'nın önceliklerini ve faaliyetlerini belirleme konusundaki genel özgürlüğünü garanti edecek şekilde bir mali özerkliği sağlamalıdır. Ulusal yasa, ÜİHK bütçesinin nereden tahsis edildiğini belirtmeli ve uygun düzeyde vasıflı personel sağlanması açısından özellikle önemli olan finansmanın serbest bırakılmasının uygun zamanlamasını sağlamalıdır. ÜİHK'nın mutlak yönetim ve kontrole sahip olduğu ayrı bir bütçe kalemi olmalıdır. Tüm bu çerçevede bir ÜİHK; düzenli kamu mali raporlaması ve düzenli yıllık bağımsız denetim yoluyla finansmanının koordineli, şeffaf ve hesap verebilir bir şekilde yönetilmesini sağlama yükümlülüğü altındadır. Detaylı bilgi için bakınız; GANHRI, SCA Genel Gözlemleri: s. 27-29.

son derece önemli bir adım olan bu tavsiye kararı, gelecekte “A” statüsüne geçilebilmesi için yapılması gerekenlere dair 10 ana başlık belirlemiştir. Yukarıdaki tabloda gösterilen maddeler arasında, Ekim 2022 tarihinde “B” statüsünde akredite edilen TİHEK için atıfta bulunulan maddeler sırasıyla; 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 1.11, 2.2’dir⁵⁰.

4. 2022-2023 YILLARINA AİT SCA RAPORLARI’NDA BAZI UİHK’LARIN AKREDİTE STATÜSÜNÜN DÜŞÜRÜLMESİ veya KALDIRILMASI YÖNÜNDE TAVSİYEYE NEDEN OLAN TEMEL SORUNLAR

2022-2023 yıllarında yayımlanan SCA Raporları’na göre kanuni yapı ve uygulama düzleminde bazı alanlarda ortaya çıkan sorunlar; akredite statüsünün düşürülmesine ve hatta kaldırılmasına neden olabilecek seviyededir. Bu sorunların ortaya çıktığı alanlar genel olarak; siyasi yapıdan bağımsızlık, etkililiğin sürdürülmesi, çoğulculuk, erişilebilirlik, seçim ve atamaların kamuya açık ve objektif kriterlere göre belirlenmesi, şeffaf katılımcı ve istişareye açık olunması, diğer insan hakları kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğinin sürdürülmesi şeklinde sayılabilir. Bu raporlarda; “A” statüsünden “B” statüsüne düşüşü tavsiye edilen toplam UİHK sayısı 4; statüsü kaldırılması tavsiye edilen UİHK sayısı ise 2’dir. Burada dikkat çekici bir nokta; SCA Raporları’nda en çok atıf yapılan (38 kez) 1.10 maddesine bu UİHK’lar bakımından atıf yapılmamıştır⁵¹.

Akreditasyon sürecinde, farklı ülkelerdeki UİHK’ların “A” statüsünden “B” statüsüne düşüşüne neden olabilecek temel sorunlar UİHK’ların yargısal-siyasal kendine özgü yapılarının gerektirdiği bağımsızlıkla yakından ilişkilidir⁵².

⁵⁰ Ekim 2022 tarihli SCA Raporu’nda TİHEK’e yönelik 10 ana başlık altında toplanan tavsiyeler şu şekilde özetlenebilir: Bağımsızlığın artırılması, insan hakları ihlallerinin ele alınmasında geniş yetki verilmesi, uluslararası insan hakları belgelerinin onaylanmasının ve bunlara katılımın teşvik edilmesi sürecinde aktif katılım, uluslararası insan hakları sistemiyle etkileşimin artırılması, sivil toplumla işbirliğinin güçlendirilmesi, UİHK’ların rapor ve tavsiyelerinin meclis başta olmak üzere siyasi organlarda görüşülmesinin sağlanması, çoğulculuk ve çeşitliliğin artırılması, seçim ve atama usullerinin çoğulcu temelde yeniden düzenlenmesi, yıllık raporlara uyulmasının sağlanması, görev sürelerinin kanunen sınırlandırılması. Detaylı bilgi için bakınız; GANHRI-SCA, Ekim 2022 tarihli Rapor, s. 8-12.

⁵¹ 2022-2023 tarihli SCA Raporları için bakınız; GANHRI, SCA reports.

⁵² UİHK’ların; kendine özgü yargısal-siyasal yapıları ve uluslararası hukukla olan yakın ilişkileri onların belli düzeyde hukuki-siyasi güvenceyle donatılarak özellikle yürütmeden

Bu temel sorunlar söz konusu SCA Raporları'na ülkeler bazında şu şekilde yansımıştır:

4.1. Afganistan (Afghanistan Independent Human Rights Commission-AIHRC) : SCA, Mart 2022 tarihli Raporu'nda Afganistan'daki UİHK'nın Paris Prensipleri'nin gereklilikleri doğrultusunda etkinliğini sürdüremediği kanaatine varmıştır. Öncesinde çıkan Ekim 2021 tarihli Raporu'nda konuyu daha geniş ele alan SCA; Genel Gözlemlerde yer alan “2.5 Darbe veya olağanüstü hallerde UİHK'lar” maddesine atıf yaparak, bir UİHK'nın olağanüstü hallerde de yüksek seviyede dikkat ve bağımsızlıkla kendi görev alanına tam uyum içerisinde hareket etmesini beklediğini vurgulamıştır. Buna göre; bir UİHK'nın insan hakları ihlallerini ele almak için izlemeyi, belgelemeyi, kamuya açıklamaların yayımlanmasını ve medya aracılığıyla düzenli ve ayrıntılı raporların yayımlanmasını sağlayabilmesi gerekir. Bu nedenle SCA, insan haklarına ve demokratik ilkelere saygıyı teşvik edip sağlama işlevini yerine getirmede yeterli etkinliğini kaybeden Afganistan'daki UİHK'yı “B” statüsüne düşürmeyi tavsiye etmiştir⁵³.

4.2. Macaristan (Commissioner for Fundamental Rights - CFR): SCA, Mart 2022 tarihli Raporu'nda CFR'nin ülkedeki insan hakları ihlali iddialarını yeterince incelemeyi ve etkililiğini koruyamadığını belirtmiştir. Özellikle SCA; insan haklarıyla ilgili olarak kırılgan grupların, medya çoğulculuğunun, bağımsız yargının yeterince gözetilmediğini belirtmiştir. SCA, UİHK'lar tarafından insan haklarının ilerici tanımını teşvik eden geniş, liberal ve amaçlı yorumlar yapılmasının esas olduğunu belirtmiştir. Yine “Genel Gözlem 1.8 Seçim ve atama usulü”ne atıf yaparak SCA; CFR üst yönetiminin yeterince açık, şeffaf, liyakat ve çoğulculuk esaslı bir süreçle belirlenmediğini belirtmiştir. Buna göre UİHK'larda seçim ve atanmanın; açık kontenjanların geniş çapta duyurulması, toplumun çeşitli gruplarından ve eğitim niteliklerine sahip

---

gelebilecek etkilere karşı bağımsız kalmalarını öncelikli olarak gerektirmektedir. Ancak UİHK'ların yerelden uzaklaşırken uluslararası ve ulus-üstü kurumların maşası haline de gelmemesi gerekmektedir. Günümüzde UİHK'ların çözmesi gereken en büyük meselelerden birisi -belki de en büyük mesele-; UİHK'ların yerel-küresel ilişkiler arasında politizasyon riskini nasıl en aza indirebileceği sorunudur. Detaylı bilgi için bakınız; Lafourcade: s. 926 vd.

⁵³ GANHRI, Report and Recommendations of the Virtual Session of the Sub-Committee on Accreditation (SCA), 18-29 October 2021 (Ekim 2021 tarihli Rapor), s. 31-32. (https://ganhri.org/wp-content/uploads/2021/12/SCA-Report-October-2021_EN.pdf, Erişim: 20.02.2024). Ayrıca bakınız; GANHRI, Report and Recommendations of the Virtual Session of the Sub-Committee on Accreditation (SCA), 14-25 March 2022 (Mart 2022 tarihli Rapor) s. 42. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2191059>, Erişim: 07.12.2023).

kişilerinden gelen potansiyel aday sayılarının yüksek tutulması, başvuru, eleme, seçme ve atama süreçlerinde geniş danışma ve katılımın esas olması, başvuru sahiplerinin önceden belirlenmiş objektif ve kamuya açık kriterlere göre değerlendirilerek, bireysel becerileri güçlü hizmet verebilecek üyelerden seçilmesi yoluyla gerçekleşmesi gerekmektedir. Böylece liyakat esaslı ve çoğulculuğa dayanan şeffaf bir süreçle UİHK'nın üst düzey liderliğinin bağımsızlığı ve kamunun ona olan güveni sağlanabilecektir. Ayrıca SCA, CFR'yi yasada ve uygulamada gerekli olan değişikliklerin gerçekleşmesi için tavsiye ve telkinde bulunmaya teşvik etmiştir. SCA, son olarak ise Genel Gözlemler "1.5 Diğer insan hakları kuruluşlarıyla işbirliği" maddesine atıfta bulunarak sivil toplum ile işbirliğinin güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Buna göre bir UİHK, sivil-yarı sivil tüm paydaşların düzenli ve yapıcı katılımını sağlamaya çalışmalı ve siyasi, coğrafi veya sosyal açıdan uzak gruplar da dahil olmak üzere kurumun herkes için erişilebilirliğini sağlamalıdır⁵⁴.

4.3. Nepal (The National Human Rights Commission of Nepal-NHRCN/NHRC) : Ekim 2022 tarihli Rapor'da Nepal için geçerli olan tavsiyeler, Mart 2022 tarihli bir önceki Rapor'da Macaristan için geçerli olan tavsiyelerle paralellik göstermiştir. SCA, Ekim 2022 tarihli Raporu'nda öncelikle Genel Gözlem "1.8 Seçim ve atama usulü"ne atıf yaparak NHRC üyelerinin atanma sürecinin; Paris Prensipleri'nin gerekliliklerini karşılamadığını, NHRC'nin fiili ve algılanan kurumsal bağımsızlığının olumsuz etkilendiğini belirtmiştir. Bu kapsamda SCA; sivil toplum örgütlerinden gelen Aralık 2020'deki son UİHK yönetim seçme ve atama sürecinin kamuya duyurulmadığı ve adayların değerlendirilmesine ilişkin kriterlerin ayrıntılandırılmadığı yönündeki şikayetlerine de dikkat çekmiş ve bu durumun sivil toplum tarafından şeffaf olarak algılanmayan bir süreç yürütüldüğü yönünde inanca neden olduğunun altı çizilmiştir. Bu kapsamda son olarak SCA, Macaristan için önceden belirttiği seçim ve atama usulünün nasıl olması gerektiği yönündeki genel tavsiyelerini Nepal için de tekrar etmiştir⁵⁵.

Ekim 2022 raporunda Nepal'e yönelik SCA tarafından getirilen önemli eleştirilerden bir diğeri insan hakları ihlallerinin ele alınmasıyla ilgilidir. Genel Gözlem "1.5 Diğer insan hakları kurumlarıyla işbirliği"ne atıf yapan SCA, kırılgan grupların yaşadığı insan hakları sorunlarının NHRC tarafından yeterli ölçüde ve zamanında ele alınmadığını vurgulamıştır. Yine SCA, UİHK'lar tarafından insan haklarının ilerici tanımını teşvik eden geniş, liberal ve amaçlı yorumlar yapılmasının esas olduğunu belirtmiştir. Ayrıca SCA; insan hakları

⁵⁴ GANHRI-SCA, Mart 2022 tarihli Rapor: s. 43-47.

⁵⁵ GANHRI-SCA, Ekim 2022 tarihli Rapor: s. 38-40.

savunucuları ve sivil toplum örgütleriyle düzenli ve yapıcı katılıma dayanan işbirliğinin, UİHK'ların görevlerini etkili bir şekilde yerine getirebilmeleri için gerekli olduğunu vurgulamıştır. Son olarak SCA; NHRC'nin tüm insan hakları konularını ele alma çabalarını güçlendirmesini ve bu konulardaki görüşlerini kamuya açık olarak sergilemesini tavsiye etmiştir. Böylece NHRC, Nepal'deki tüm insanlar için güvenilirliğini ve erişilebilirliğini güçlendirebilecektir⁵⁶.

4.4. Sri Lanka (The Human Rights Commission of Sri Lanka-HRCSL): SCA, Ekim 2022 tarihli Raporu'nda HRCSL'nin, Genel Gözlemler kapsamındaki "1.8 Seçim ve atama usulü", "1.5 Diğer insan hakları kuruluşlarıyla işbirliği", "2.5 Darbe veya olağanüstü hallerde UİHK'lar" maddelerine atıf yaparak "B" statüsüne düşürülmesini tavsiye etmiştir. Buna göre; 2020 yılında gidilen bir yasal değişiklikle⁵⁷ HRCSL komisyon üyelerinin seçiminde sivil toplum örgütlerinin aday önerebilmesinin yerine parlamento üyelerinin aday önerebilmesi Paris Prensipleri'yle bağdaşmamaktadır. Ayrıca Rapor'a göre Aralık 2020'deki son seçim ve atama sürecinde Sri Lanka Hükümeti boş kontenjanları duyurmamış ve adayların değerlendirilmesine ilişkin kriterleri ayrıntılı şekilde açıklamayarak sürecin şeffaf şekilde yürütülmesini engellemiştir. Rapor'un devamında SCA, Genel Gözlemlerde yer alan seçim ve atama usulüne ilişkin genel kurallarına atıf yapmıştır⁵⁸.

HRCSL'nin eleştirildiği bir diğer Genel Gözlem başlığı "1.5 Diğer insan hakları kuruluşlarıyla işbirliği"dir. SCA, HRCSL'nin gözetiminde ölüm ve işkence iddiaları⁵⁹ da dahil olmak üzere tüm insan hakları ihlali konularını kapsar şekilde

---

⁵⁶ SCA tarafından Ekim 2022 tarihli Rapor'da "B" statüsüne düşürülmesi tavsiye edilen NHRCN'nin, Eylül-Ekim 2023 tarihli Raporu'nda yine SCA tarafından "A" statüsünde akredite edilmesi tavsiye edilmiştir. GANHRI-SCA, Ekim 2022 tarihli Rapor: s. 40-41. Ayrıca bakınız; GANHRI-SCA, Eylül-Ekim 2023 tarihli Rapor: s. 25-28.

⁵⁷ 2020 tarihli "20. Değişiklik"; yalnızca parlamento üyelerinden oluşan Parlamento Konseyini, HRCSL Komiserlerinin atanmasına ilişkin olarak yalnızca Cumhurbaşkanı görüş bildirme yetkisine sahip olacak şekilde yeniden görevlendirdi. Bakınız; GANHRI-SCA, Ekim 2022 tarihli Rapor, s. 42-43.

⁵⁸ GANHRI-SCA, Ekim 2022 tarihli Rapor: s. 42-46.

⁵⁹ UİHK'ların önemli bir görevi işkence iddialarını araştırmak ve gerekli yasal düzenlemelerin varlığı halinde ulusal önleyici mekanizma olarak harekete geçmektir. Ulusal insan hakları kurumlarının farkındalık artırma ve koruma işlevlerine ek olarak bu yetkileri haiz olduğu durumlarda, Kurumun ulusal insan hakları kurumu olarak geniş yetki ve işlevlerini yerine getirme kabiliyetini sergileyebileceği şekilde ilave ve yeterli kaynakların sağlanması icap etmektedir. Zira bir ulusal insan hakları kurumunun aynı zamanda ulusal önleme mekanizması olarak da belirlenmesi, bu kurumsal yapıların sorumluluklarını yerine getirme kabiliyetini doğrudan etkilemektedir. Bu çerçevede

etkili ilgilenmediğini, kamuya açık şekilde bilgi paylaşımında bulunmadığını belirtmiştir. Ayrıca SCA, HRCSL'nin Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesine paralel rapor sunmadığını da vurgulamıştır. Son olarak Genel Gözlem “2.5 Darbe veya olağanüstü hallerde UİHK'lar”a atf yapan SCA; darbe veya olağanüstü hallerde bir UİHK'nın daha yüksek seviyede dikkatli ve bağımsız, kendi görev alanına tam olarak uygun şekilde çalışması gerektiğini vurgulamıştır⁶⁰.

Akreditasyon sürecinde UİHK'lara ait statülerin düşürülmesinden daha ağır olarak statülerin kaldırılmasına neden olabilecek temel sorunlar söz konusu SCA Raporları'na ülkeler bazında şu şekilde yansımıştır:

4.5. Myanmar (Myanmar National Human Rights Commission-MNHRC):

Şubat 2021 Askeri Darbesi'nden sonra Myanmar'da yaşanan siyasi değişim, MNHRC'nin bağımsızlığının olmadığı ve insan haklarının etkili bir şekilde ele alınmadığı yönünde şüphelere neden olmuştur. SCA, yapmış olduğu Özel İnceleme sonucunda Eylül-Ekim 2023 tarihli Raporu'nda MNHRC'nin bağımsızlık ve etkililiğinin ülke çapında önemli ölçüde azaldığını vurgulamıştır. Bununla bağlantılı olarak ordu tarafından işlenen insan hakları ihlallerinin yeterince ele alınmadığı değerlendirilmiştir. Özellikle farklı sivil toplum örgütlerinden gelen raporlardaki; işkence, keyfi gözaltı, yargısız infaz, sivillerin ordu tarafından hedef alınması ve mahkûmlara kötü muamele yapıldığına ilişkin iddialara paralel şekilde ülke çapında meydana geldiği iddia edilen yaygın ihlallere yönelik kamuya açık bir tutumun olmayışının, MNHRC'nin bağımsızlık yönünden ciddi şekilde yprandığına dair delil teşkil ettiği değerlendirilmiştir. Yine SCA'ya sunulan üçüncü taraf sunumlarına göre ülke çapında birçok sivil toplum kuruluşu arasında MNHRC'ye karşı ciddi bir güven ve itimat eksikliğinin mevcut olması da bağımsızlığın kaybedildiğine dair delil olarak değerlendirilmiştir. Myanmar özelinde Genel Gözlem “1.5 Diğer insan hakları kuruluşlarıyla işbirliği” maddesine atf yapan SCA, bir UİHK'nın hükümet

---

SCA'nın yaklaşımı, GANHRI'nın 2008 tarihli Nairobi Bildirgesi ile uyumluluk arz etmektedir. Bildirgede, ulusal insan hakları kurumlarına gerekli yetki ve kaynakların sağlanması durumunda “kendilerini ulusal önleyici mekanizma olarak değerlendirmeleri” gerektiği ifade edilmektedir. Bakınız; Kılıç, Muharrem: “İşkence ve Kötü Muameleyi Önleme Doktrininin Kurumsal Yapılanması: Ulusal Önleme Mekanizması”, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi, C. 7, S. 12, 2024, s. 47. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3704000>, Erişim: 21.03.2024).

⁶⁰ GANHRI-SCA, Ekim 2022 tarihli Rapor: s. 44-46.

müdahalesinden bağımsız olarak çalışabilmesine ve ülke çapında öyle algılanmasına ilişkin temel gerekliliği tekrar vurgulamıştır⁶¹.

Genel Gözlem “1.2 İnsan hakları yetkisi” bağlamında gelen eleştirilere MNHRC ulusal mevzuattaki sınırlandırmaları gerekçe göstermiş olsa da, SCA, bu sınırlandırmaların gözaltı yerlerinde meydana gelen sistemsiz ihlallere karşı MNHRC’yi raporlar hazırlama, kamuya açıklamalarda bulunma ve yetkililere tavsiyelerde bulunma yükümlülüğünden kurtarmadığı kanaatindedir. SCA, MNHRC’yi; ölüm cezası, keyfi gözaltı, barışçıl protestolara yönelik saldırılar, azınlıklara yönelik kovuşturma, yasal sürece ve adil yargılanmaya aykırı tüm muamele ve saldırılar da dahil olmak üzere insan hakları konularının tümünü yeterince ele alma konusunda isteksiz bulmuştur. Genel Gözlemler “2.5 Darbe veya olağanüstü hallerde UİHK’lar” ve “2.6 Ulusal güvenlik gerekçesiyle UİHK’ların yetkilerinin sınırlandırılması” maddelerine de atıf yapan SCA, özellikle çatışma ve olağanüstü hal durumlarında bir UİHK’nın yüksek seviyede dikkat ve bağımsızlıkla kendi görev alanına tam olarak uygun hareket etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu kapsamda bir UİHK’nın; insan hakları ihlallerini yakından izleyip raporlaması ve bu raporları zamanında yayımlaması, uygun medya araçlarıyla kamuya gerekli açıklamaların yayımlanması özel önem arz etmektedir⁶².

4.6. Rusya (Office of the Commissioner for Human Rights in the Russian Federation-OCHR): “2030 Sürdürülebilir Kalkınma Ajandası⁶³” kapsamında gerçekleştirilmesi öngörülen hedefler açısından Rusya-Ukrayna Savaşı büyük bir yaraya neden olmuştur. Zaten öncesinde gerçekleşen COVID-19 Salgını, 2030 Ajandası kapsamında gerçekleşmekte olan yavaş ilerlemeyi istikrarlı bir gerilemeye döndürmüştü. Bu savaş ise istikrarlı gerilemenin şiddetini daha da artırmıştır⁶⁴. Nitekim ilk defa, Avrupa İnsan Hakları Kurumları Ağı (ENNHRI) bünyesindeki bir UİHK (OCHR-Commissioner for Human Rights of the Russian Federation), “*ENNHRI’nin hedefleri ve faaliyetleriyle uyumlu ve bunları*

---

⁶¹ GANHRI-SCA, Eylül-Ekim 2023 tarihli Rapor: s. 46-48. (<https://ganhri.org/wp-content/uploads/2023/11/SCA-Report-Second-Session-2023-EN.pdf>, Erişim: 24.02.2024).

⁶² GANHRI-SCA, Eylül-Ekim 2023 tarihli Rapor: s. 48-49.

⁶³ United Nations, “Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development”, (<https://sdgs.un.org/2030agenda>, Erişim: 12.12.2023).

⁶⁴ Gluşac: s. 68. Ayrıca bakınız; Dassen, Julie Van/ Shelton, Chelsea, “Do national human rights institutions hold the key to the SDGs?”, 2024, (<https://www.undp.org/blog/do-national-human-rights-institutions-hold-key-sdgs>, Erişim: 22.07.2024).

ilerletebilecek şekilde hareket etme” yükümlülüğünü yerine getirmediği gerekçesiyle, “A” statüsüne rağmen, örgütten çıkarılmıştır⁶⁵.

Yapmış olduğu özel inceleme kapsamında Eylül-Ekim 2023 tarihli Raporu’nda SCA; Büro tarafından “A” seviyesindeki akreditasyon statüsü derhal askıya alınan OCHR’ye yönelik üçüncü taraflardan gelen uygulamada bağımsız olmadığı, acil insan hakları sorunlarını ele almaya istekli olmadığı, politika konusunda doğrudan veya dolaylı olarak Rus hükümetini desteklediği iddialarını ele almıştır. SCA’nın endişelerine karşı OCHR, akreditasyon sürecine gerekli ilgiyi göstermeyerek, vaktinde yazılı bir yanıt sunmamış ve hatırlatmalara rağmen görüşmelere katılmamıştır. SCA; OCHR’nin, insan haklarının korunmasını teşvik edecek şekilde hareket etmediğini ve hükümet yetkilileri tarafından işlenen insan hakları ihlallerine değinmediğini not ederek bağımsızlığını ve etkililiğini koruyamadığını belirtmiştir. SCA’ya göre bu koşullar altında OCHR’nin Paris Prensipleri’yle uyumunu kaybetmesi nedeniyle artık bir ÜİHK olarak akredite edilmemesi gerekmektedir. Özellikle Genel Gözlem “1.2 İnsan hakları yetkisi” ve “2.6 Ulusal güvenlik gerekçesiyle ÜİHK’ların yetkilerinin sınırlandırılması” maddelerine atıf yapan SCA; Ukrayna’ya yönelik Rusya tarafından “*Special Military Operation (Özel Askeri Operasyon)*” adı altında başlatılan askeri harekâttan sonra yaşanan süreçte, OCHR’nin Rus yetkililer tarafından yapılan ihlalleri yeterince ele almadığını ve Rusya’yı uluslararası normlara uyması yönünde yeterince yönlendirmediğini vurgulamıştır⁶⁶.

SCA, OCHR’yi değerlendirirken sivil toplum örgütlerinden gelen raporlara da büyük bir önem vermiştir. Bu kapsamda SCA; Rusya’nın işgali altındaki Ukrayna’nın doğu bölgesinde zorla transfer edilen çocuklara dair sivil toplum örgütlerinden gelen raporları da dikkate alarak değerlendirmede bulunduğunu vurgulamıştır. Ulaşılan bilgilerden ve cevap vermedeki eksiklikten hareket eden SCA, OCHR’nin, silahlı çatışmalarda zorunlu çocuk transferi iddiaları da dahil olmak üzere ciddi insan hakları ihlali iddialarını etkili şekilde incelemeyeceği görüşüne varmıştır. SCA’ya göre; OHRC daha çok Rus otoritelerince yapıldığı iddia edilen; kanuna aykırı zorunlu sınır dışı etme ve

⁶⁵ Bakınız; ENNHRI, “Commissioner for Human Rights of the Russian Federation”, (<https://ennhri.org/our-members/russian-federation/>, Erişim: 05.01.2024). Ayrıca bakınız; Kırım Haber Ajansı, “Rusya Ombudsmanı Moskalkova, Avrupa Ulusal İnsan Hakları Kurumları Ağı’ndan çıkarıldı”, 11.04.2023, (<https://www.qha.com.tr/guncel/rusya-ombudsmani-moskalkova-avrupa-ulusal-insan-haklari-kurumlari-agi-ndan-cikarildi-470624>, Erişim: 10.01.2024).

⁶⁶ GANHRI-SCA, Eylül-Ekim 2023 tarihli Rapor: s. 49-51.

çocuk transferi iddialarını görmezden gelme eğilimindedir⁶⁷. Bu eğilime karşı SCA; OCHR'yi, ciddi insan hakları ihlallerini izlemek ve ihlallerin işlendiği yerlerde bağımsız ve etkili şekilde ses çıkarmak da dahil olmak üzere insan haklarının bütününe koruyup geliştirmek için proaktif adımlar atmaya çağırmıştır⁶⁸.

5. Savaş, Darbe ve Çatışma Ortamlarında UİHK'ların Bağımsızlığını ve Etkililiğini Koruma Sorunu

Ulusal ve evrensel hukuk düzeni arasında köprü vazifesi gören UİHK'lar, kuruluşlarından itibaren insan hakları alanında birçok girift sorunu içinde barındıran zor bir sınav süreciyle karşılaşmışlardır. Özellikle savaş, darbe ve çatışmalar, birçok ülkede bu zorluğun seviyesini, UİHK'ların bağımsızlığını koruyamamasına neden olacak dereceye çıkarmıştır⁶⁹. BM resmi verilerine göre⁷⁰; günümüzde dünya, 1945'ten bu yana en yüksek sayıda şiddetli çatışmaya tanık olmaktadır. 2020 yılı sonu itibarıyla yaklaşık 2 milyar insan çatışmalardan etkilenen ülkelerde yaşamakta ve dünya çapında 82 milyondan fazla insan zorla yerlerinden edilmiş durumdadır. Üstelik bu sayılara; ülke içinde yerinden edilmiş kişiler, savaşlar nedeniyle Ukrayna'dan ve Filistin'den gelen mülteciler dahil değildir. Mültecilerin 2021 yılında kayıtlara geçen en yüksek mutlak sayıya ulaşmasının yanında zorla yerinden edilmeler Filistin örneğinde olduğu gibi artarak yaşanmaya devam ediyor. Ukrayna Örneğinde ise savaşla birlikte Nisan 2022 itibarıyla 5.3 milyondan fazla mülteci (çoğu kadın ve çocuk) Ukrayna'dan kaçmış ve 7.7 milyon kişi de ülke içinde yerinden edilmiştir. 13 milyon kişi ise çatışma bölgelerinde mahsur kalmıştır. Teknolojik gelişmeler ve toplumsal kutuplaşmalar nedeniyle savaş ve çatışmaların ortaya çıkardığı maddi ve manevi

---

⁶⁷ Rusya tarafından çocukların zorla transfer edildiği yönünde SCA'ya birçok rapor ulaştırılmıştır. Bu raporlara göre bazı çocuklar Donetsk, Kherson, Kharkiv, Luhansk ve Zaporizhzhia bölgelerinden Rusya'nın işgali altında olan diğer bölgelere zorla transfer edilmiş; bazı çocuklar ise Rusya Federasyonu'na sınır dışı edilmişlerdir. SCA'ya göre; OCHR'nin tüm bu iddialara karşı aldığı resmi tavır araştırma ve incelemek değil, inkar etmek üzerinedir. Bakınız; GANHRI-SCA, Eylül-Ekim 2023 tarihli Rapor: s. 49-53. Ayrıca bakınız; GANHRI-SCA, Şubat-Mart 2023 tarihli Rapor, s. 37.

⁶⁸ GANHRI-SCA, Eylül-Ekim 2023 tarihli Rapor: s. 52-53.

⁶⁹ Rusya ve Myanmar gibi bazı ülkelerdeki UİHK'ların darbe, savaş ve çatışma ortamlarında bağımsızlıklarını koruyamadığı değerlendirilmiştir. Detaylı bilgi için bakınız; GANHRI-SCA, Eylül-Ekim 2023 tarihli Rapor, s. 46-53.

⁷⁰ United Nations, Economic and Social Council, Progress towards the Sustainable Development Goals, 2022, s. 2
(https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/29858SG_SDG_Progress_Report_2022.pdf, Erişim: 18.07.2024).

zararlar artış eğilimindedir. Ortaya çıkan bu zararlardan en çok yoksul, savunmasız ve kırılan gruplar etkilenmektedir⁷¹.

Savaş ve çatışmalar arttıkça UİHK'ların bağımsız kalmaları ve görevlerini yapmaları zorlaşmaktadır. SCA tarafından akreditasyon sürecinde statü düşürülmesi veya kaldırılması tavsiye edilen UİHK'ların çoğu savaş ve çatışma bölgelerinde faaliyet göstermektedir. Buna rağmen tüm bu acı tablo karşısında küresel barış çağrıları daha da yükselmekte ve ona paralel olarak UİHK'lara duyulan ihtiyaçla birlikte UİHK'ların önemi de artmaktadır. UİHK'lar, bu vahim tablo ve toplumsal çözüm beklentileri karşısında tarihi bir sorumluluk taşımaktadır. Bu tarihi sorumluluğun bir gereği olarak öncelikle UİHK'ların bağımsızlıklarını koruyarak insan hakları alanında ortaya çıkan ihlallerin üstüne gitme iradesini göstermesi ve toplumsal barışa hizmet etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda SCA; raporlarında belirttiği tavsiyelerin uygulanmasının tek başına UİHK'larla ilgili olmadığını bilmekle beraber, bu durumun, UİHK'lar açısından özellikle siyasi iktidarı elinde bulunduran yürütme ve yasama organları karşısında pasif olmasına gerekçe olmadığını altını çizmektedir. Hukukun üstünlüğü her koşulda ve istisnasız olarak sağlanmalıdır. Çatışma ve olağanüstü hallerde UİHK'ların; insan hakları ihlallerini izleme, belgeleme, kamuoyunu bilgilendirme açıklamaları ve medya aracılığıyla düzenli ve ayrıntılı raporlar yayımlanması sorumluluğu devam etmektedir⁷². Dolayısıyla akreditasyon sürecinde UİHK'ların Paris Prensipleri'ne uygunluğu, özellikle kamu gücünü arkasına alan yasama ve yürütme organlarından ayrı değerlendirilmektedir. Akreditasyon sürecinde SCA; UİHK'ların bir "*window dressing (vitrin dekorasyonu)*" olmasını değil, gerçek anlamda bağımsız ve her şartta aktif bir insan hakları destekleyicisi ve koruyucusu olmasını "A" statüsü kazanımı için şart koşmaktadır⁷³.

UİHK'ların farkındalık artırıcı çalışmalarla toplumsal bilincin güçlendirilmesine yönelik faaliyetlerinin yanında, insan haklarının korunmasının günlük siyasete bağlı olmaktan kurtarılması ve demokratik kurumlar ile yargı sisteminin güçlendirilmesi özel önem arz etmektedir. Yoksa tüm yasal düzenlemelere rağmen uygulamada UİHK'ların, ülkedeki siyasi ve kurumsal

⁷¹ Glušac: s. 61.

⁷² GANHRI, SCA Genel Gözlemleri, s. 41-43.

⁷³ Langtry, David/ Lyer, Kirsten Roberts: National Human Rights Institutions, Oxford University Press, Oxford, 2021, s. 41-47.

sınırlamaların ötesine geçmesi, özellikle çatışma bölgelerinde pek mümkün gözükmemektedir⁷⁴.

SONUÇ

Paris Prensipleri doğrultusunda insan haklarını korumayı ve geliştirmeyi amaçlayan GANHRI ve onun bünyesinde çalışan SCA, düzenlediği raporlarla insan haklarını somutlaştıran en önemli organ olarak gösterilebilir. SCA Raporları'nda insan haklarının hayata geçirilmesine dair kullanılan kriterler "Genel Gözlemler" adı altında büyük oranda tekemmül etmiştir. Bu kriterlerin sayısı yeni ihtiyaçlar doğrultusunda artabilir. SCA; insan hakları alanında, UIHK'lara, ilgili devlet ve bireylere önemli bir rehberlik işlevi yerine getirmektedir.

Akreditasyon sürecinin UIHK'ları cesaretlendirici ve insan haklarının dinamik niteliğine paralel şekilde dinamik bir yol göstericilikle işletilmesi, UIHK'ların sürekli kendilerini geliştirip dönüştürmelerine ve Paris Prensipleri çerçevesinde barış yolunda dünya ile entegre olmalarına fırsat vermektedir.

SCA Raporları'nda öne çıkan başlıca konu başlıkları: bağımsızlık, etkililik (efektiflik) ve çoğulculuk şeklinde özetlenebilir. SCA Raporları'nda Genel Gözlemlere atıfla kullanılan başlıklar da bu üç ana başlığın türevleri niteliğindedir. Tablo 1'de de belirtildiği üzere toplamda 4 adet olan 2022-2023 tarihli SCA Raporları'nda Genel Gözlemler maddelerinden; "1.10 UIHK'ların yeterli şekilde finanse edilmesi" maddesine toplam 38 defa, "1.2 İnsan hakları yetkisi" maddesine toplam 33 defa ve "1.8 UIHK'ların karar organlarının seçimi ve atanması" maddesine de toplam 33 defa atıf yapılmıştır. Yine söz konusu Raporlarda; "1.6 UIHK'ların tavsiyeleri" 21 defa, "1.7 UIHK'nın çoğulculuğunun sağlanması" 18 defa, "1.5 Diğer insan hakları kuruluşlarıyla işbirliği" 14 defa, "2.2 UIHK'nın tam zamanlı üyelerinin olması" 14 defa, "1.11 UIHK'ların yıllık raporları" 13 defa geçmektedir. Genel Gözlemler kapsamında geçen tüm bu maddeler belirtildiği üzere; bağımsızlık, etkililik ve çoğulculuk ana başlıklarının somutlaştırılması adına oluşturulmuş türevler niteliğindedir.

2022-2023 tarihli SCA Raporları'na göre bir UIHK'nın akreditasyon sürecinde "A" statüsünü kazanması veya bu statüde yeniden akredite olması için hem yasal temelde hem de uygulamada bağımsızlık, etkililik ve çoğulculuğa büyük önem vermesi gerekmektedir. SCA Raporları'nda UIHK'ların özellikle Paris Prensipleri açısından son derece önemli olan; seçme ve atama usullerinde

---

⁷⁴ Daniel, Ravindran: Human Rights in Theory and Practice, Sage spectrum, New Delhi, 2022, s. 106.

bağımsız ve objektif kriterlere dayanan bir süreç izlenmesi, kurumun yetkilerini ülke çapında kullanabilmesi, toplumun tüm kesimlerinin katılımına, geniş iştişare tabanına dayanan bir hukuki, siyasi politika izlenmesi ve bu yönde verilen tavsiye kararlarına uyulması beklenmektedir. Böylece dünya çapındaki UİHK'larla, koordinasyon ve işbirliği içerisinde, Paris Prensipleri'nin ışığında, sürekli gelişen ve dönüşen insan haklarına dayalı bir dünya düzeni tesis edilebilecektir. Ancak dünya barışına hizmet etmesi amacıyla ortaya konan bu ana hedef, akreditasyon süreçlerine de yansıdığı üzere hayata geçirilme aşamasında birçok aşılması zor engelle karşı karşıyadır. Daha önce de bahsedildiği gibi burada ilginç olan bir nokta; akreditasyon sürecinde statü düşürülmesi veya kaldırılmasının SCA tarafından tavsiye edildiği hallerde, SCA Raporları'nda en çok atıf yapılan "1.10 UİHK'ların yeterli şekilde finanse edilmesi" maddesine hiç atıf yapılmamış olmasıdır. Onun yerine ağırlıklı olarak "1.2 İnsan Hakları Yetkisi" ve "1.8 UİHK'ların karar organlarının seçimi ve atanması" maddelerine atıf yapılması bağımsızlığın ve etkililiğin önemini açıkça göstermektedir. Ayrıca bu durum, ulusal ve uluslararası arenada önemli bir meşruiyet göstergesi olan insan hakları karnesine önem veren siyasi iktidarların UİHK'lar üzerindeki etki güçleri nedeniyle anlaşılabilir.

UİHK'ların akreditasyon sürecinde karşılaşılan zorluklar nedeniyle "2030 Sürdürülebilir Kalkınma Ajandası"⁷⁵ kapsamında hedeflenen tüm UİHK'ların 2030 yılına kadar "A" statüsüne geçirilmesi, özellikle savaş ve çatışma ortamında pek mümkün gözükmemektedir. Bunun en önemli nedeni; kurumun kendine özgü siyasal-yargısal yapısının, özellikle yasama ve yürütme organları karşısında en temel ve "*conditio sine qua non (olmazsa olmaz, zorunlu şart)*" özelliği olan bağımsızlığını korumakta zorlanması olarak gösterilebilir. Bu noktada siyasi iktidarı elinde bulunduran yürütme ve yasama organlarının, sadece yasal mevzuatta değil, uygulamada da UİHK'lara özerklik tanımaları akreditasyon sürecinin başarılı yürütülebilmesi açısından büyük bir önem arz etmektedir.

Doğası gereği birey-devlet gerilimine dayanan ve faaliyette bulunulması zor bir alan olan insan hakları alanında, yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen, küresel barış çağrılarının gittikçe arttığı dünyamızda, 2030 veya sonraki gerçekleşme ihtimali daha yüksek bir tarihte UİHK'ların; "A" statüsünde akreditesi için, insan hakları ihlallerinin giderilmesi yönünde ulusal makamlarla hâlihazırda önemli kazanımlar sağladıklarını da hatırlarında tutarak, sahip oldukları potansiyelle insan haklarının korunmasına ve geliştirilmesine daha da önemli katkılar sağlayabileceklerinin bilinci içerisinde, geleceğe dair ümit ve

⁷⁵ Detaylı bilgi için bakınız; Gluşac: s. 25-29.

sabırla, insan hakları alanında çalışmaya kararlı bir şekilde devam etmeleri insanlığın ve tarihsel sorumluluğun bir gereğidir.

KAYNAKÇA

Algan, Bülent/ Işık, Salim: Ulusal İnsan Hakları Mekanizmaları Mevzuatı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2017.

BM Genel Kurulu Kararı 48/134, 20 Aralık 1993, (<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/principles-relating-status-national-institutions-paris>, Erişim: 10.07.2024).

Carver, Richard, “One NHRI or Many? How Many Institutions Does It Take to Protect Human Rights?-Lessons from the European Experience”, C. 3, S. 1, 2011, Oxford University Press, (<https://academic.oup.com/jhrp/article/3/1/1/2189036>, Erişim: 18.07.2024).

Commissaire aux droits de l’homme du Conseil de l’Europe, Combler l’écart Comment garantir les droits de l’homme pour tous, Conseil de l’Europe, 2019.

Daniel, Ravindran: Human Rights in Theory and Practice, Sage spectrum, New Delhi, 2022.

Dassen, Julie Van/ Shelton, Chelsea: “Do national human rights institutions hold the key to the SDGs?”, 2024, (<https://www.undp.org/blog/do-national-human-rights-institutions-hold-key-sdgs>, Erişim: 22.07.2024).

De Beco, Gauthier: National Human Rights Institutions in Europe, Université catholique de Louvain, Belçika, 2007, (<https://cridho.uclouvain.be/documents/Working.Papers/CRIDHO.WP.2007-1.pdf>, Erişim: 11.01.2024).

Didinmez, Mehmet Alp: Ulusal İnsan Hakları Kurumları Küresel Ağına Akreditasyon Çerçevesinde Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu İncelemesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019.

ENNHRI, “Commissioner for Human Rights of the Russian Federation”, (<https://ennhri.org/our-members/russian-federation/>, Erişim: 05.01.2024).

Eren, Abdurrahman: “Paris Prensipleri Işığında Farklı Ulusal İnsan Hakları Kurumları Modelleri”, Ulusal İnsan Hakları Kurumları İyi Uygulama Örnekleri ve Deneyim Paylaşımı Uluslararası Konferansı, Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TİHK), İstanbul, 2015.

Eren, Abdurrahman: Türkiye’de İnsan Haklarının Korunması, Uluslararası Koruma Mekanizmaları ve Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Rolü, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007.

Eren, Abdurrahman: Ulusal İnsan Hakları Kurumları Uluslararası Standartlara Uygunluğun Yorum İlkeleri, İstanbul, 2012.

Erge, Recep Ersel: “Avrupa Ülkelerinde Ulusal İnsan Hakları Kurumları”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 204, 2021, s. 1281-1337. (<https://www.jurix.com.tr/article/23895>, Erişim: 18.02.2024).

Eşsiz, Veysel: İnsan Hakları Ulusal Kurumları, İnsan Hakları Ortak Platformu (İHOP), Ankara, 2010.

GANHRI, Accreditation status as of 29 November 2022 (https://ganhri.org/wp-content/uploads/2022/11/StatusAccreditationChartNHRIs_29-Nov-2022.pdf, Erişim: 15.07.2024).

GANHRI, Accreditation status as of 29 November 2023. (https://ganhri.org/wp-content/uploads/2023/11/StatusAccreditationChartNHRIs_Nov23.pdf, Erişim: 05.01.2024).

GANHRI, General Observations of the Sub-Committee on Accreditation (SCA Genel Gözlemleri), Geneva, 2018, (https://ganhri.org/wp-content/uploads/2019/11/EN_GeneralObservations_Revisions_adopted_21.02.2018_vf.pdf, Erişim: 11.01.2024).

GANHRI, Our Members. (<https://ganhri.org/membership/>, Erişim: 14.07.2024).

GANHRI, Paris Prensipleri (Principles relating to the Status of National Institutions/Paris Principles). (<https://ganhri.org/paris-principles/>, Erişim: 01.02.2024).

GANHRI, Report and Recommendations of the Virtual Session of the Sub-Committee on Accreditation (SCA), 18-29 October 2021 (Ekim 2021 tarihli Rapor), (https://ganhri.org/wp-content/uploads/2021/12/SCA-Report-October-2021_EN.pdf, Erişim: 20.02.2024).

GANHRI, Report and Recommendations of the Virtual Session of the Sub-Committee on Accreditation (SCA), 14-25 March 2022 (Mart 2022 tarihli Rapor) (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2191059>, Erişim: 07.12.2023).

GANHRI, Report and Recommendations of the Session of the Sub-Committee on Accreditation (SCA), Geneva, 03-07 October 2022, (<https://ganhri.org/wp-content/uploads/2022/11/SCA-Adopted-Report-October-2022-EN.pdf>, Erişim: 03.11.2023).

GANHRI, Report and Recommendations of the Session of the Sub-Committee on Accreditation (SCA), Online, 13-17 February 2023, Geneva, 20-24 March 2023 (Şubat-Mart 2023 tarihli Rapor), (<https://ganhri.org/wp-content/uploads/2023/04/SCA-Report-First-Session-2023-EN.pdf>, Erişim: 03.02.2024).

GANHRI, Report and Recommendations of the Session of the Sub-Committee on Accreditation (SCA), Online, 25-29 September 2023, Geneva, 23-27 October 2023 (Eylül-Ekim 2023 tarihli Rapor), (<https://ganhri.org/wp-content/uploads/2023/11/SCA-Report-Second-Session-2023-EN.pdf>, Erişim: 24.02.2024).

GANHRI, Report and Recommendations of the Session of the Sub-Committee on Accreditation (SCA), Online, 26-28 March 2024, Geneva, 29 April-3 May 2024 (Mart-Nisan-Mayıs 2024 tarihli Rapor), (<https://ganhri.org/wp-content/uploads/2024/06/SCA-Report-First-Session-2024-EN.pdf>, Erişim: 22.07.2024).

GANHRI, SCA reports, (<https://ganhri.org/accreditation/sca-reports/>, Erişim: 16.07.2024).

GANHRI, Statute (Tüzük). (https://ganhri.org/wp-content/uploads/2023/04/GANHRI-Statute-adopted-March2023_EN.pdf, Erişim: 20.02.2024).

Glüşac, Luka: Leaving No One Behind, Leaving No One Unaccountable: Ombuds Institutions, Good (Security Sector) Governance and Sustainable Development Goal 16, Ubiquity Press, London, 2023.

Gül, İdil Işıl/ Karan, Ulaş: Ayrımcılık Yasağı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.

Kılıç, Muharrem: “İnsan Haklarının Kurumsallaşması: Ulusal İnsan Hakları Kurumları”, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi, C. 5, S. 8, 2022, s. 15-60. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2191059>, Erişim: 16.12.2023).

Kılıç, Muharrem: “İşkence ve Kötü Muameleyi Önleme Doktrininin Kurumsal Yapılanması: Ulusal Önleme Mekanizması”, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi, C. 7, S. 12, 2024, s. 15-66.

Kırım Haber Ajansı, “Rusya Ombudsmanı Moskalkova, Avrupa Ulusal İnsan Hakları Kurumları Ağı’ndan çıkarıldı”, 11.04.2023, (<https://www.qha.com.tr/guncel/rusya-ombudsmani-moskalkova-avrupa-ulusal-insan-haklari-kurumlari-agi-ndan-cikarildi-470624>, Erişim: 10.01.2024).

Lafourcade, Magali: “Le Reseau des Institutions Nationales des Droits de l’Homme a l’Epreuve de la Politisation”, *Annuaire Français de Relations Internationales*, C. 20, 2016, s. 917-932.

Langtry, David/ Lyer, Kirsten Roberts: *National Human Rights Institutions*, Oxford University Press, Oxford, 2021.

Nolan, Helen: *BM Özel Prosedürleri İçin Pratik Rehber*, International Service for Human Rights, 2021, (https://insanhaklariizleme.org/vt/mfhandler.php?file=BM%20ozel%20prosedur%20icinin%20pratik%20rehber_TR.pdf&table=yayin&field=dosya&pageType=view&key1=2469, Erişim 10.07.2024).

Oğuşgil, Vahap Atilla: *Avrupa Birliği ve Ulusal İnsan Hakları Kurumları: Üye Ülkelerden Örnek Uygulamalar*, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2015.

SCA, Practice Note 5 – Sources of information to assess the performance of NHRIs, Geneva, 2018, (<https://ganhri.org/information-for-nhris/>, Erişim: 14.07.2024).

TİHEK, BM ve Ulusal İnsan Hakları Kurumları. (<https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/BM-ve-Ulusal-insan-Haklari-Kurumlari>, Erişim: 14.07.2024).

TİHEK, Kuruluş. (<https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/Kurulus>, Erişim: 19.03.2024).

TİHEK, United Nations and National Human Rights Institutions. (<https://www.tihek.gov.tr/en/pages/United-Nations-and-National-Human-Rights-Institutions>, Erişim: 17.07.2024).

United Nations, “Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development”, (<https://sdgs.un.org/2030agenda>, Erişim: 12.12.2023).

